

Tartu ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Üldajaloo osakond

Agnes Kesküla

**Nõukogude võimu algusaastad Pihlas valla täitevkomitee
tegevuse näitel aastatel 1944–1950**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: prof Tõnu Tannberg

Tartu 2023

Sisukord

Sisukord	2
1. SISSEJUHATUS	3
2. PIHTLA VALLA VALITSEMISKORRALDUS	6
2.1. Täitevvoimu tööerakendamine Saare maakonnas	6
2.2. Täitevkomitee juhtimine ja ametnikud	7
2.3. Täitevkomitee komisjonid	10
2.4. Külanõukogud ja külavolinikud	12
3. MAJANDUS	17
3.1. Maareform ja kolhooside loomine	17
3.2. Põllumajandus	21
3.3. Kalapüük	26
4. SOTSIAALHOOLEKANNE, KULTUUR JA HARIDUS	29
4.1. Sõjaväeliste perekondade eest hoolitsemine	29
4.2. Lasterikkad pered ja vallasemad	37
4.3. Sõjategevuses saadud kahjud	38
4.4. Maksud ja normid	39
4.5. Kultuur ja haridus	40
5. KOKKUVÕTE	43
6. KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS	45
LISA 1. Saaremaa haldusjaotus 1939. aastal	49
7. SUMMARY	50

1. SISSEJUHATUS

Nõukogude Eesti valitsemisega tegelesid poliitilise, täidesaatva ning seadusandliku võimu institutsioonid. Tollase võimustusüsteemi keskmeks oli poliitiline võim, mida teostas kommunistlik partei, ametliku nimetusega Eestimaa Kommunistlik (bolševike) Partei. Liiduvabariigi kompartei ei olnud iseseisev partei, vaid üleliidulise kommunistliku partei territoriaalne organisatsioon ja allus Moskva suunistele. Vabariiklik parteiorganisatsioon jagunes omakorda maal kuni 1950. aastani maakonna, seejärel rajooni (aastatel 1952–1953 ka oblasti) parteiorganisatsioonideks ning linnades linna- või linnarajoonide organisatsioonideks. Kogu liiduvabariigi parteiorganisatsiooni madalaimaks astmeks olid algorganisatsioonid ettevõtetes ja töökollektiivides.

Seadusandliku võimu ehk Eesti NSV Ülemnõukogu roll nõukogude võimustusüsteemis oli teisejärguline. Vajadusel vormistati juba langetatud otsused tagantjärele Eesti NSV Ülemnõukogu seadustega.

Täidesaatvat võimu teostas valitsus, mis kandis kuni 1946. aastani nimetust Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja seejärel Ministrite Nõukogu. Kohtadel tugines valitsuse võim täitevkomiteedele: igas maakonnas või rajoonis olid täitevkomiteed, millelele allusid omakorda valla, linnarajooni, külade või alevi täitevkomiteed. Kohalike täitevkomiteede ülesanded olid eelkõige seotud majanduselu organiseerimisega ja kõikvõimalike muude valdkondadega.¹

Senises ajalookirjanduses on enim tähelepanu pööratud nõukogude võimustusüsteemi toimimisele liiduvabariiklikul tasandil ning enamasti rõhuasetusega kompartei ja valitsuse tegevusele. Seevastu tagaplaanile on punavõimu toimimine kohalikul tasandil. Sellest tõdemusest on tõukunud ka käesoleva bakalaureusetöö teema valik – käsitleda nõukogude võimu toimimist nõ. rohujuure ehk valla (ja küla) tasandil.

Minu uurimistöö eesmärgiks on anda ülevaade Pihla valla Töölise Saadikute Nõukogu (TSN) Täitevkomitee tegevusest sõjajärgsetel aastatel. Töö huviorbiidis on seega täitevõimu tööerakendamine ja selle toimimise praktika ühe valla täitevkomitee näitel. Konkreetsemalt aga otsitakse töös vastuseid küsimustele, milline oli täitevkomitee töökorraldus, milliste ametimeeste ja allasutuste kaudu ta oma võimu teostas ning milliste küsimuste lahendamiseks pidi

¹ Tõnu Tannberg. Nõukogude Eesti valitsemine. – Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Peatoimetaja Sulev Vahre. Tartu: Ilmamaa, 2005, lk. 250–252.

täitevkomitee igapäevaselt tegelema vallaelu olulisemates valdkondades – põllumajanduses, sotsiaalhoolekandes, kultuuri- ja hariduselus.

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade Pihkla valla Täitevkomitee üldisest töökorraldusest (juhtimine, ametimehed jm.) ning eraldi käsitlemist leiavad ka külavolinike ja külanõukogude tegevus. Teine ja kolmas peatükk uurivad valla täitevkomitee toimimise praktikat olulisemate valdkondade raames. Nii on teise peatükis vaatluse all põllumajandusega (sh. maareformi ja kolhooside loomine) ning kolmandas sotsiaalhoolekande, kultuuri ja hariduse küsimused.

Teema on piiritletud ajavahemikuga 1944–1950, seega ajaga, mil sõjajärgses Eesti külas eksisteeris valla institutsioon. Antud teema uurimisega soovin anda omapoolse panuse Saaremaa ning kodukoha Pihkla ajaloo uurimisse.

Bakalaureusetöö tugineb põhiosas arhiivimaterjalidele – Pihkla valla TSN Täitevkomitee dokumentidele, mis asuvad Rahvusarhiivis. Enim on töös kasutamist leidnud valla täitevkomitee koosolekute protokollid, kirjavahetus ja muu sarnane arhiiviaines. Viitamist on leidnud ka maakonna ajaleht „Saarte Hää!“.

Lisaks on töö kirjutamisel kasutatud teemakohast kirjandust. Sõjajärgsete olude käsitlemisel on tuginetud üldkäsitlustele (koguteos „Saaremaa“) ja mitmetele asjakohastele teatmikele.² Nõukogude võimu kehtestamist maal on kõige põhjalikumalt käsitlenud Indrek Paavle oma doktoritöös³ ja mitmetes artiklites. Siinses töös on kasutatud tema ülevaatlikku artiklit Eesti külaelu sovetiseerimisest sõjajärgsel perioodil.⁴

Pihkla piirkonna ajaloo uurimisega on seni üsna vähe tegeletud. Siiski väärivad äramärkimist mitu autorit. Anne Trei on kirjutanud raamatu Püha kihelkonnast ja seeläbi leiab seal käsitlemist ka Pihkla vald. Autor keskendub siiski tugevalt Kaalile ja puudutab vähe II maailmasõjajärgseid

² Eesti NSV põllumajandussüsteemi organisatsioon ja struktuur aastail 1940–1960. Ajalooteatmik. 4. osa. Eesti NSV kolhoosid. 1. vihik. Tallinn: Eesti NSV Riiklik Keskariiv, 1985; Eesti NSV põllumajandussüsteemi organisatsioon ja struktuur aastail 1940–1960. Ajalooteatmik. 4. osa. Eesti NSV kolhoosid. 2. vihik. Tallinn: Eesti NSV Riiklik Keskariiv, 1985; Liivi Uuet. Eesti NSV haldusjaotus 20. sajandil. Teatmik. Tallinn: Eesti Omavalitsusliitude Ühendus, Riigiarhiiv, 2002.

³ Indrek Paavle. Kohaliku halduse sovetiseerimine Eestis 1940–1950. Tartu: Tartu likooli Kirjastu, 2009.

⁴ Indrek Paavle. Eesti NSV administratiivne sovetiseerimine kohalikul tasandil aastatel 1944–1953. – Indrek Paavle. Võimu meelevallas. Valitud artiklid. Tartu: Rahvusarhiiv, lk. 69–102.

aastaid.⁵ Teine autor, kes toob Pihitla valda läbi Vätta poolsaare uurimise välja, on Silja Kuusk. Tema uurimuse „Aegu ammuseid Vätta poolsaarel“ on kokku pandud nii arhiivimaterjalidest kui ka inimeste endi mälestustest.⁶ Osaliselt on käesoleva töö eeskujuks olnud Helen Ritsosoni uurimus Põdrala vallast.⁷

Siinse töö huviorbiidis olev Pihitla vald moodustati 1866. aastal ning ta asus Püha kihelkonnas koos kaheksa teise iseseisva vallaga. 1891. aastal liideti need kaheksa väikevalda ühiseks Pihitla vallaks.⁸ 1939. aastal loodi uus Pihitla vald, mis eksisteeris kuni 1950. aastani.⁹ 2017. aastal toimus Saaremaal ühtse valla, Saaremaa, moodustamine, mille tulemusena kadus ka Pihitla vald. Enne II maailmasõda asus Pihitla vallas 724 elumaja, millest oli peale sõda alles 718.¹⁰ Nõukogude võimu taaskeshtestamise ajal 1944. aasta novembris oli vallas 3122 elanikku.¹¹ Edaspidi elanike arv tasapisi vähenes. 1948. aasta lõpuks elas Pihitla vallas 3026 inimest¹² ning 1950. aastal oli vallas 2894 elanikku¹³ ning 728 majapidamist.¹⁴

⁵ Anne Trei. Pildikesi Püha kihelkonnast. Kuressaare: OÜ Saare Matkad, 2012.

⁶ Silja Kuusk. Aegu ammuseid Vätta poolsaarel. Kuressaare: S. Kuusk, 2020.

⁷ Helena Ritsosoni. Põdrala valla institutsioonid 1944–1950. Lõputöö. Viljandi: Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia, Info- ja dokumendihaldus, 2009.

⁸ A. Trei. Pildikesi Püha kihelkonnast, lk. 21.

⁹ Pihitla vald taastati 1992. aastal. 2017. aastal toimus Saaremaal ühtse valla, Saaremaa, moodustamine, mille tulemusena kadus ka Pihitla vald (<https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2018/07/haldusreform-2017.pdf>).

¹⁰ RA, SAMA.69.1.13, l. 12.

¹¹ RA, SAMA.69.1.6, l. 1.

¹² RA, SAMA.69.1.49, l. 25.

¹³ RA, SAMA.69.1.70, l. 7.

¹⁴ RA, SAMA.69.1.70, l. 19.

2. PIHTLA VALLA VALITSEMISKORRALDUS

2.1. Täitevõimu tööerakendamine Saare maakonnas

Eesti taasokupatsioonijärgel algas kiirkorras esimesel punasel aastal (1940–1941) pooleli jäänud nõukogude võimuaparaadi ülesehitamine kõikidel tasanditel. Kõik see toimus kohtadel eelkõige kompartei juhtimisel. Aastatel 1940–1950 juhtis Saare maakonda Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Saaremaa Komitee, mis sai omakorda suuniseid Tallinnas asuvalt EK(b)P Keskkomiteelt.¹⁵

Nõukogude võimustusloost teostasid kohaliku tasandi võimu maakondade ja valdade täitevkomiteed, mis alustasid uuesti tegevust 1944. aasta augustis–oktoobris.¹⁶ 1944. aasta oktoobris alustas taas tegevust ka Saare Maakonna Töölise Saadikute Nõukogu (TSN) Täitevkomitee (TK).¹⁷ Maakondade täitevkomiteed allusid oma tegevuses ning olid aruandekohustuslikud liiduvabariigi valitsuse ehk Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu (alates 1946 – Ministrite Nõukogu) ees.

Maakonna täitevkomitee ülesanneteks oli koos komparteiaga tagada maakonna üldine haldamine ning sotsialistlikku riigikorra ülesehitamine ja edendamine vastavalt poliitilise võimu suunistele ning korraldustele. Kokkuvõtlikult oli maakonna täitevkomitee täidesaatev ja korraldav võimuorgan, mis pidi lahendama enda ja kõrgemalseisvate riigivõimuorganite otsustest ja korraldustest lähtuvalt erinevad majanduslikke, sotsiaalse ja kultuurilise ülesehitustöö, riigikaitse, kodanike õigusi puudutavaid jms. küsimusi.

Maakonna täitevkomiteed teostasid oma võimu allasutuste kaudu. 1944. aasta oktoobris moodustati Saare maakonna täitevkomiteede juures 14 osakonda (näiteks sotsiaalkindlustus-, põllumajandus-, sõjaväelaste perekondade halduse ja heaolu osakond jms.), mis tegelesid erinevate valdkondade küsimustega. Maakonna täitevkomitee ülesandeks oli juhtida valdade täitevkomiteede tööd, mis moodustati 16 Saare maakonna vallas 1944. aasta novembris. Teiste seas alustas tegevust ka Pihtla valla TSN Täitevkomitee. Valdade täitevkomiteedele allusid omakorda 1945. aastal moodustatud külanõukogud, mis korraldasid vastavalt oma külanõukogu piiridesse jäävate külade elu ning allusid valla täitevkomiteele.

¹⁵ Ilvar Saar, Margit Tombak. Saaremaa teise Nõukogude okupatsiooni ajal 1944–1991, lk. 345.

¹⁶ H. Ritsoson. Põdrala valla institutsioonid 1944–1950, lk. 13.

¹⁷ I. Saar, M. Tombak. Saaremaa teise Nõukogude okupatsiooni ajal 1944–1991, lk. 346–347.

Täitevõimu tööerakendamisel kerkis üles ka kaadriküsimus. Täitevkomiteede võimuaparaati komplekteeriti nii kohapelasete inimestega kui ka demobiliseeritutega. Demobiliseeritud punaarmeeelased, kellest esimesed jõudsid Eestisse 1945. aastal, pidid valdades levitama nõukogude ideoloogiat. 1947. aastaks moodustasid nad enamuse täitevkomiteede juhtkondadest (maakonna, partei jne), seejuures said väga paljud täitevkomiteede esimeesteks.¹⁸

Maakondade ja valdade täitevkomiteed tegutsesid kuni 1950. aasta haldusreformini, mis kaotas vallad ja maakonnad. Saaremaal loodi senise maakonna asemele Kuressaare ja Orissaare rajoonid, mille kõrgeimad võimuorganid olid vastavalt Kuressaare TSN TK ja Orissaare TSN TK. Valdade kaotamisega lõpetasid oma tegevuse ka valdade täitevkomiteed ning esmatasandi võimuorganiks jäid maal külanõukogud.¹⁹

Saare Maakonna TSN Täitevkomiteed juhtisid aastatel 1944–1950 neli esimeest:²⁰

- Jüri Kipper (1944–1946)
- Vassili Riis (1946–1948)
- Aleksander Ritk (1948)
- Jüri Suurhans (1948–1950).

2.2. Täitevkomitee juhtimine ja ametnikud

Pihla valla täitevkomitee põhilisteks kohustusteks oli tegeleda ja korraldada igapäevaselt valla elu. Esimesel nõukogude aastal (1940–1941) koosnes valla täitevkomitee kolmest liikmest (esimees, aseesimees ja sekretär) ning aparaadist, kelle moodustasid käskjalad, arveametnikud jms. ametihed. 1944. aastal sügisel alustasid valdade täitevkomiteed tegevust ajutiste koosseisudega, mis olid esimese nõukogude aastaga võrreldes suuremad. 1945. aasta alguse korraldustega nähti ette, et täitevkomiteed pidi olema 7–9 liikmelised. Täitevkomitee koosseisu pidid kuuluma lisaks esimehele, aseesimehele ja sekretärile veel valla partorg ja valla komsorg ning lisaks nendele „poliitiliselt usaldusväärsed“ inimesed. Eeldati, et valla juhtimisse kaasatakse

¹⁸ T. Tannberg. Nõukogude Eesti valitsemine, lk. 254.

¹⁹ I. Saar, M. Tombak. Saaremaa teise Nõukogude okupatsiooni ajal 1944–1991, lk. 351–352.

²⁰ I. Saar, M. Tombak. Saaremaa teise Nõukogude okupatsiooni ajal 1944–1991, lk. 353.

kehvikute, haritlaste jt. ühiskonnakihtide esindajad. Valdade esimesed täitevkomiteede koosseisud kinnitati 1945. aasta veebruaris.²¹

Pihtla valla täitevkomitee tööerakendamisel määrati 1944. aastal kindlaks ka liikmete (esimees, esimehe asetäitja ja sekretäri) tööülesanded. Esimees pidi juhtima vallaelu, määrama küüdikohustusi (evakueerimised, metsatöö jne.) ning kontrollima nende täitmisi, hoidma korras vallamaju, avama valla täitevkomiteele saadetud kirjad ning lahendama nendes esitatavad küsimused. Lisaks maksma ka töötasud, pensionid, toetusrahad ja muud summad.²²

Esimehe asetäitja pidi esimehe puudumisel täitma viimase ülesandeid, vastutama töödistsipliini hoidmise eest, toetama esimeest tema ülesannetega, pidama tööleilmumise ja -lahkumise kontrollraamatut, teostama järelevalvet üldkohustuslike tööde ja küüdikohustuslaste üle, vastutama teede korrashoiu eest ning pidama postiraamatut.²³

Valla sekretär andis täitevkomiteele saadetud kirjad edasi asjaajajale (sissetulnud kirjade raamatusse märkimiseks), aitas lahendada kirjades olevaid küsimusi, vastutas tähtajalise kirjavahetuse ees ametnikega, pidi kontrollima raamatupidamist ning kirjades olevate ülesannete täitmist.²⁴ Vallas tegutses ka parteiorganisator, kelleks oli 1945. aastal Juhan Tõnn.²⁵

1944. aastal olid täitevkomitee ametimeesteks Pihtlas: esimees Aleksander Nigul, sekretär Aleksander Põld ning esimehe asetäitja Albert Mägi. Lisaks olid ka järgmised ametid: vanem-arveametnik, asjaajaja, käskjalg-koristaja.²⁶ 1945. aastal oli olemas selline amet nagu Pihtla valla kalurliidu usaldusmees. Samal aastal määrati ametisse põllumajanduskomisjoni taimekaranteen-korrespondent. Täitevkomitee kantseleisse lisandusid järgmised ametid: instruktor poliithariduse ja koolide alal, masinakirjutaja ning tallipoiss.²⁷ Samuti määrati 33 riigilaenuvolinikku üheks aastaks. Nende ülesandeks oli riigilaenu ning säästutegevuse reklaamimine ning riigilaenu läbiviimine.²⁸ Nimetati ka vallas asuvate veejuhtmete revidendid (5), kes pidid vastutama veejuhtmete korrashoidmise eest.²⁹ 1945. aasta sai valla täitevkomitee korralduse võtta Saaremaa

²¹ I. Paavle. Eesti NSV administratiivne sovetiseerimine kohalikul tasandil aastatel 1944–1953, lk. 80.

²² RA, SAMA.69.1.1, l. 2.

²³ RA, SAMA.69.1.1, l. 2.

²⁴ RA, SAMA.69.1.1, l. 2.

²⁵ RA, SAMA.69.1.9, l. 7.

²⁶ RA, SAMA.69.1.1, l. 1.

²⁷ RA, SAMA.69.1.9, l. 5–6.

²⁸ RA, SAMA.69.1.9, l. 7.

²⁹ RA, SAMA.69.1.9, l. 8.

Tööjõu Arvestamise ja Jaotamise Büroo haldusalas töötav ametnik valla täitevkomitee kantseleiametnikuks. Tema tööülesanneteks oli ettetulevaste tehniliste tööde tööjõu arvestamine ja jaotamine, nagu ka nimi ütleb.³⁰ 1946. aastal lisandusid ametimeeste hulka valla komsorg, sideagentuuri juhataja, maaosakonna juhataja³¹ ning varumisinspektor.³² Pihla valla täitevkomitee esimehed olid aastatel 1944–1950:

- Aleksander Nigul (1944³³–1945³⁴)
- Johannes Priske (1945³⁵–1946³⁶)
- Albert Pihel (1946³⁷–1948³⁸)
- Jüri Tammistu (1948³⁹–1950⁴⁰).

Täitevkomitee esimeestest kritiseeriti kõige rohkem Johannes Prisket ja kirjeldati teda kui ebakompetentset esimeest.⁴¹

Täitevkomitee tegevuse igapäevapraktikast kooruvad välja ka erinevad ülesanded, millega valla tasandil tegeleti. Nii tuli korraldada massipidustusi⁴², komisjone ametisse määrata⁴³, lasterikaste perede küsimustega tegelemine (tõendite andmine jms.)⁴⁴, mobiliseeritute perekondade avalduste läbivaatamine⁴⁵, valijate nimekirjade läbivaatamine ja muudatuste tegemine⁴⁶, hooajaks viljapeksumasinate tööringide jaotamine⁴⁷, külavolinike määramine⁴⁸, maakohtade põliseks

³⁰ RA, SAMA.69.1.9, l. 26.

³¹ RA, SAMA.69.1.18, l. 47.

³² RA, SAMA.69.1.18, l. 72.

³³ RA, SAMA.69.1.1, l. 1.

³⁴ RA, SAMA.69.1.9, l. 23.

³⁵ RA, SAMA.69.1.9, l. 24.

³⁶ RA, SAMA.69.1.18, l. 70.

³⁷ RA, SAMA.69.1.18, l. 70.

³⁸ RA, SAMA.69.1.42, l. 45.

³⁹ RA, SAMA.69.1.42, l. 45.

⁴⁰ RA, SAMA.69.1.67, l. 69.

⁴¹ RA, SAMA.69.1.18, l. 53–55.

⁴² RA, SAMA.69.1.9, l. 14.

⁴³ RA, SAMA.69.1.9, l. 10.

⁴⁴ RA, SAMA.69.1.9, l. 15.

⁴⁵ RA, SAMA.69.1.18, l. 12.

⁴⁶ RA, SAMA.69.1.18, l. 3.

⁴⁷ RA, SAMA.69.1.9, l. 18.

⁴⁸ RA, SAMA.69.1.18, l. 83.

kasutamise aktide läbivaatamine, töödistsipliini tugevdamine⁴⁹ ja paljud muud jooksvad küsimused.

Täitevkomitee pidi kogunema kaks korda kuus, kuid Johannes Priske juhtimise ajal sellest kinni ei peetud.⁵⁰

Täitevkomitee sai mõistagi tegutseda eelarve piires. 1945. aastal oli valla tulude-kulude eelarve 152 500 rubla.⁵¹ 1946. aastal oli eelarveks 229 500 rubla.⁵² Kuid 1946. aasta septembris kinnitati valla tulude-kulude eelarve 187 100 rubla suuruses, lisaks erisummade eelarveks 4400 rubla.⁵³ 1947. aastaks määrati 1946. aasta valla täitevkomitee tulude-kulude eelarveks 256 300 rubla ning erisummade eelarveks 5600 rubla.⁵⁴ 1947. aasta aprillis aga suurendati eelarvet 262 500 rublale, erisummade eelarve jäi samaks.⁵⁵ 1947. aasta oktoobris on kinnitatud järgneva aasta eelarveks 282 400 rubla ning erisummade eelarveks 5600 rubla.⁵⁶

Saaremaa TSN Täitevkomitee ei olnud 1949. aastal Pihkla valla eelarve kasutamisega rahul, kuna ei olnud täidetud viispäevakute plaane maksude laekumise osas ning oli palju võlglast erinevate maksude osas. Polnud ka realiseeritud riigilaenu.⁵⁷

2.3. Täitevkomitee komisjonid

Valdade täitevkomitee seadusandluse alusel tuli täitevkomiteede juures moodustada 8 alalist komisjoni: põllumajanduskomisjon, kultuurikomisjon, tervishoiu- ja heaolukomisjon, rahanduskomisjon, kaubandus- ja varumiskomisjon, teedekomisjon, sõjaväelaste perekondade eest hoolitsemise komisjon ja kohaliku tööstuse komisjon.⁵⁸

Pihkla valla täitevkomitee praktikat analüüsides näeme, et lisaks nimetatud komisjonidele võidi moodustada teisigi allüksusi ning ka komisjonide nimetused võisid piirkonniti erineda. Pihkla valla

⁴⁹ RA, SAMA.69.1.18, l. 44.

⁵⁰ RA, SAMA.69.1.18, l. 56.

⁵¹ RA, SAMA.69.1.9, l. 20.

⁵² RA, SAMA.69.1.18, l. 8.

⁵³ RA, SAMA.69.1.18, l. 43.

⁵⁴ RA, SAMA.69.1.18, l. 80.

⁵⁵ RA, SAMA.69.1.30, l. 28.

⁵⁶ RA, SAMA.69.1.30, l. 47.

⁵⁷ RA, SAMA.69.1.51, l. 43.

⁵⁸ I. Paavle. Eesti NSV administratiivne sovetiseerimine kohalikul tasandil aastatel 1944–1953, lk. 80.

Täitevkomitee dokumentidest on andmeid järgmiste täitevkomitee juures tegutsenud komisjonidest:⁵⁹

- põllumajanduskomisjon
- kultuurkomisjon
- tervisehoiukomisjon
- kaubanduse-varumiskomisjon
- sotsiaalse heaolu ja sõjaväelaste perekondade eest hoolitsemise komisjon⁶⁰
- teedekomisjon
- rahanduskomisjon
- säästutegevuse ja riigilaenude kaastöökomisjon
- kalanduskomisjon⁶¹
- kohaliku tööstuse komisjon (hiljem kohaliku tööstuse ja tööndusliku kooperasiiooni komisjon),⁶²
- maakorralduse komisjon⁶³
- metsapäevade komisjon⁶⁴
- rahvamajade ja raamatukogude ülevaatuse komisjon⁶⁵
- maaparanduse komisjon.⁶⁶

1945. aasta märtsis moodustati metsa ülestöötamise jaoks kolmik, mis pidi Saare maakonna Tk käsul koosnema valla täitevkomitee esimehest, valla partorgist või komsorgist ning maakonna kolmiku poolt saadetud esindaja või kohaliku maakorralduse komisjoni liige. Pihtla valla kolmiku

⁵⁹ RA, SAMA.69.1.9, l. 1–2, 7, 8, 10, 11.

⁶⁰ RA, SAMA.69.1.18, l. 79. See komisjon muudeti 1945. aastal Sõjaväelaste perekondade abistamise komisjoniks. 1946. aasta oktoobris muudeti Sotsiaalkindlustuse komisjoniks.

⁶¹ RA, SAMA.69.1.18, l. 39.

⁶² RA, SAMA.69.1.18, l. 79.

⁶³ RA, SAMA.69.1.30, l. 1.

⁶⁴ RA, SAMA.69.1.30, l. 29.

⁶⁵ RA, SAMA.69.1.42, l. 65.

⁶⁶ RA, SAMA.69.1.67, l. 38.

koosseis oli: Aleksander Nigul (valla täitevkomitee esimees), Juhan Tõnn (valla partorg) ja Aleksander Mägi (valla maakorralduskomisjoni esimees).⁶⁷

1946. aastal asendati sotsiaalkindlustuse komisjoni liikmed asendati valla täitevkomitee poolt usaldusväärsemate inimestega, kelleks olid: Aleksander Sannik (esimees), Ida Rahnel (kirjatoimetaja), Oskar Koppel, Arsenius Oolma, Voldemar Säask. Lisaks liideti Sõjaväelaste perekondade heaolu komisjon Sotsiaalkindlustuse komisjoni alla. Pihla, Kaali ja Tõlluste külanõukogud pidid looma vastavad komisjonid, mida Eesti NSV RKN ja EK(b)P KK määrasid ning nõuda komisjonidelt tööplaanid ning aruanded.⁶⁸ Samal aastal moodustati veel üks komisjon koolide õppetöök valmisoleku kontrolli teostamiseks, mille esimeheks oli Johannes Priske, kes oli siis ka valla täitevkomitee esimees.⁶⁹

1946. aasta oktoobris kritiseeriti Johannes Priske tööd – nimelt vallas asuvad komisjonid ei teinud oma tööd õigesti, mis oli konkreetselt tingitud Tk esimehe juhtimisoskusest.⁷⁰ 1946. aasta detsembris muudeti komisjonide koosseisud, mis arvatavasti olid seotud oktoobris olnud aruandega.⁷¹

2.4. Külanõukogud ja külavolinikud

4. mail 1945. aastal võttis Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium vastu seadluse küla töörahava saadikute nõukogude moodustamise kohta.⁷² Sama aasta sügiseks loodigi selle seadluse alusel Eesti NSV-s kõikides valdades kokku 637 külanõukogu,⁷³ sealhulgas 42 neist asusid Saare maakonnas.⁷⁴ Pihla valla territooriumil asutati Pihla, Tõlluste ja Kaali külanõukogud.⁷⁵ Nende külanõukogude territooriumidel asusid tollal järgmised külad⁷⁶:

Kaali külanõukogus – Kõljala, Sagaristi (Sagariste), Eiste, Ree(küla), Liiva, Masa, Soodla, Kaali, Salavere, Sepa, Liiva-Putla, Saue, Putla ja Mustla;

⁶⁷ RA, SAMA.69.1.9, l. 8.

⁶⁸ RA, SAMA.69.1.22, l. 144.

⁶⁹ RA, SAMA.69.1.18, l. 29.

⁷⁰ RA, SAMA.69.1.18, l. 56.

⁷¹ RA, SAMA.69.1.18, l. 78

⁷² I. Paavle. Eesti NSV administratiivne sovetiseerimine kohalikul tasandil aastatel 1944–1953, lk. 83.

⁷³ M. Laur jt. Eesti ajalugu: kronoloogia, lk 336.

⁷⁴ L. Uuet. Eesti NSV haldusjaotus 20. sajandil, lk. 103.

⁷⁵ RA, SAMA.69.1.18, l. 16.

⁷⁶ L. Uuet. Eesti NSV haldusjaotus 20. sajandil, lk. 104–105.

- Pihtla külanõukogus – Lasnama, Paevälja, Jõe, Kiriku, Kopli, Loona, Höbeniku, Sauaru, Kuusiku, Mõisa, Ilpla, Kalmu, Reo, Kailuka, Vanamõisa, Lahe, Ennu, Suur-Rootsi ja Väike-Rootsi;
- Tõlluste külanõukogus – Kiritu, Hämmelepa, Leina, Nässuma, Ranna, Räumaste, Olaste, Rahniku, Välja, Tõlluste, Nurme, Poka, Kase, Metsa, Matsiranna, Kangruselja ja Kangruselja as.

Pärast Pihtla valla kaotamist 1950. aastal jäid loetletud kolm külanõukogu endise valla territooriumil edasi tegutsema.⁷⁷

Külanõukogu tähendas toleaeelses nõukogude võimu toimimise praktikas nii haldusüksust – küla nõukogu piirkonda – kui ka ametiasutust, mis sel territooriumil tegutses. Külanõukogu kui ametiasutus tegutses 1945. aasta mais vastuvõetud külanõukogu põhimääruse alusel. Külanõukogu oli nõukogude võimu „algüliliks“ kohtadel, mis võimaldas ka tõhusamat kontrolli teostamist ühiskonna üle. Külanõukogul pidi olema täpne ülevaade oma territooriumil asuvatest majapidamistest, kultuuriasutustest, koolidest, rahvamajadest ja muudest rajatistest. Külanõukogude koosseis pidi seaduse järgi olema 5-liikmeline ning ette oli nähtud asutada külanõukogu juurde viis alalist komisjoni.⁷⁸ Külanõukogude liikmed määrati ametisse ja alles pärast seda kui 1948. aastal toimusid esimesed kohalikud valimised, said ametisse külanõukogude valitud liikmed.

Külanõukogude tegelik roll jäi aga kohaliku elu korraldamisel tagasihoidlikuks. Külanõukogude loomine ei õigustanud võimude ootusi. Rahvas neid võimuorganeid omaks ei võtnud ning külaelu olulisemad otsused tehti valdades. Oma rolli etendas siin ka tõsiasi, et külanõukogud olid väikese koosseisuga, mis ei võimaldanud sisulist tegevust kohtadel etendada – see jäi endiselt enamasti valdade täitevkomiteede õlule. Olukord muutus alles pärast valdade kaotamist 1950. aastal, mil külanõukogud võtsid valla täitevkomiteede tegevusfunktsioonid üle.⁷⁹

Valla elu korraldamisele tuli kaasata ka „vabatahtlik“ aktiiv, kelle hulgas olulist rolli hakkas etendama külavoliniku ametikoht. Tema tegevust hakkas reguleerima 1945. aasta jaanuaris vastuvõetud „Valla täitevkomitee külavoliniku põhimäärus“. Üldreeglina nähti ette, et igal valla

⁷⁷ L. Uuet. Eesti NSV haldusjaotus 20. sajandil, lk. 138.

⁷⁸ I. Paavle. Eesti NSV administratiivne sovetiseerimine kohalikul tasandil aastatel 1944–1953, lk. 83.

⁷⁹ I. Paavle. Eesti NSV administratiivne sovetiseerimine kohalikul tasandil aastatel 1944–1953, lk. 84.

täitevkomiteel pidi olema üks külavolinik 10–20 talu (hiljem 10 talu) kohta. Külavoliniku esmasteks ülesanneteks oli valla võimu teadete ja korralduste edastamine ning mis veelgi olulisem – kontrolli teostamine elanike õlule pandu kohustuste täitmise üle (töö- ja küüdikohustuse täitmine jms.). Külavolike ülesandeks oli samuti informatsiooni kogumine, vajadusel teiste ametiisikute (nt. miilitsat) abistamine, ühiskondlike hoonete valve organiseerimine jms. kohustused. Külavolinik määrati ametisse aastaks, ta allus valla täitevkomiteele ning vastutas selle ees. Palka talle ei makstud, kuid see ametikoht vabastas inimese töö- ja küüdikohustuse täitmisest. See tegi muidu rahva seas ebapopulaarse ameti pisut atraktiivsemaks.⁸⁰

1945. aastal nimetati valla täitevkomitee poolt Pihla valdas ametisse 34 külavolinikku ning nende asetäitjad.⁸¹ Külavolinike piirkonnad hiljem muutusid (piirkondi poolitati) ning loomulikult vahetati ka külavolinikke. Põhjusteks oli näiteks aja puudumine.⁸²

Pihla valla praktika näitab, et külanõukogude ja külavolinike tegevus oli vallaelu igapäevasel korraldamisel pigem teisejärguline.

1946. aastal kritiseeris valla täitevkomitee külanõukogude leiget suhtumist vilja varumisse. Vallavõimudele oli nimelt jäänud mulje, et külanõukogud eeldasid, et nende küsimuste pärast ei pea külanõukogud muretsema, vaid ainult valla täitevkomitee ja valla varumisinspektor.⁸³ Seevastu juba aasta pärast, 1947. aasta märtsis, said külanõukogud kiita valla täitevkomitee abistamise eest riiklike ülesannete täitmisel ning tähtaegadest kinnipidamise eest. Külanõukogude esimehed olid läbi viinud elanikkonna ja loomade loenduse, abistanud koole kütteprobleemide lahendamisel, tegelenud riikliku teravilja kokkuostuga, teinud valimiskampaania eelset selgitustööd jne. Kuid mõningad probleemid olid kalapüügiplaaniga ning kruusaveo plaanide puuduliku täitmisega, mis olid tingitud halvadest ilmaoludest. Külanõukogude kiitmise kõrval ei unustanud valla täitevkomitee jätta manitsemiseta, et nad suudaksid veelgi paremini.⁸⁴ 1946. aasta märtsi lõpus oli aga külanõukogusid taas kritiseeritud – nad polevat olnud abivalmid seemne idandamisega kevadkülviks. Selle töö olid nende eest suuresti ära teinud valla koolid, kes teostasid idandamist 140 majapidamises.

⁸⁰ I. Paavle. Eesti NSV administratiivne sovetiseerimine kohalikul tasandil aastatel 1944–1953, lk. 79–80.

⁸¹ RA, SAMA.69.1.9, l. 10.

⁸² RA, SAMA.69.1.9, l. 11.

⁸³ RA, SAMA.69.1.18, l. 49.

⁸⁴ RA, SAMA.69.1.30, l. 13.

Külavolinikelt nõuti seemnevilja laenutamise organiseerimist aprilli alguseks ning see pidi toimuma talupidajate vahel. Lisaks vastutasid külanõukogud kevadkülviks puhastamise ja idanevuse proovide eest, külavolinikud pidid rahva- ja aktiivi koosolekutel seletama talupidajatele selle tähtsust. Juhul kui külanõukogu ei tulnud toime, anti neile käsk pöörduda valla täitevkomitee põllumajandusosakonna juhataja poole või ka Kuressaare agrojaoskonna agronoomi juurde. Külanõukogud pidid iga viie päeva tagant esitama Pihla valla täitevkomitee põllumajandusosakonnale aruanded tehtud tööst.⁸⁵

Plaanide halva ja mittetäitmise eest anti kohtu alla, mida tehti näiteks 1947. aasta I kvartali kruusa-, metsaveo ning metsaraie plaanide osalise täitmise eest. Need, kes olid end hoidnud tööst kõrvale, said karistuseks „karmimad abinõud“. 1947. aasta esimese kvartali plaani mittetäitumise põhjuseks toodi külavolinike tegevusetus riigilaenu laekumistega. Mais pidavat uued külavolinikud määratama ametisse.⁸⁶

1949. aastal püüdis valla täitevkomitee külanõukogude tööd tõhustada ja senisest enam toetada. Selle jaoks oli näiteks planeeritud korraldada iga kuu külanõukogu töötajatele seminare ja nõupidamisi. Nõuti külanõukogude töötajatelt kolhooside koosolekutest, kuulata ära kolhooside ning külanõukogude territooriumitel asuvate ühingute esimehed.⁸⁷ Ka külanõukogude koosolekute protokollid⁸⁸ kinnitavad, et tegeleti külanõukogu liikmete valimise⁸⁹, tööplaanide paika panemine ning kõikvõimaliku aruandlusega⁹⁰, kuid olulisemate küsimuste lahendamine jäi valla täitevkomitee õlule.

Külanõukogud vastutasid ka riigilaenude täitmise eest. Näiteks 1947. aastal olid külanõukogud tellinud NSV Liidu Taastamise ja arendamise riigilaenu kokku 50 050 rubla eest, tasunud sellest 45 735 rubla ehk võlgu olev summa – 4315 rubla tuli veel inimestel kokku koguda.⁹¹ Külanõukogud ülesandeks oli ka organiseerida majapidamisraamatute täitmised.⁹²

⁸⁵ RA, SAMA.69.1.30, l. 21.

⁸⁶ RA, SAMA.69.1.30, l. 24.

⁸⁷ RA, SAMA.69.1.51, l. 57–58.

⁸⁸ RA, SAMA.69.1.22, l. 30.

⁸⁹ RA, SAMA.69.1.22, l. 30.

⁹⁰ RA, SAMA.69.1.22, l. 40.

⁹¹ RA, SAMA.69.1.30, l. 15.

⁹² RA, SAMA.69.1.30, l. 36.

Kolhooside loomisel järel, 1949. aastal, said külanõukogud uued ülesanded, näiteks abistada ühismajandeid nende organisatsiooniliste ja majanduslike küsimuste lahendamisel.⁹³

⁹³ RA, SAMA.69.1.51, l. 21.

3. MAJANDUS

3.1. Maareform ja kolhooside loomine

Majanduse vallas oli nõukogude okupatsiooni taastumise järel maal kõige olulisemaks nõukogulikuks ümberkorralduseks maareformi läbiviimine, mis oli esimesel punasel aastal pooleli jäänud ning Saksa okupatsiooni ajal tühistatud. Seadus 1940. aasta maareformi ennistamiseks võeti Eesti NSV Ülemnõukogu poolt vastu 1944. aasta septembris, millega pandi alus maa sundvõõrandamiseks ehk riigistamiseks. Sellega jõuti lõpule põhiosas juba 1945. aasta kevadeks, kuid otsapidi kestis maareform kuni 1947. aasta kevadeni. Maareformi lõpuks oli Eesti NSV territooriumil ligikaudu 136 000 talumajapidamist, sh. moodustasid 1/3 uusmaa- ja juurdelõigete saajad, 1/3 maareformiga vähendatud talud, 1/3 reformist puutumata jäänud majapidamised ehk nn. riiklik reserv. Talude maksimaalne suurus võis reformi järgselt olla 30 hektarit, sakslastega koostööd teinutel aga vaid 5–6 hektarit. Sakslastega koostööd teinud maaelanikelt võõrandati samuti enamik muust varast ning loomadest. Maareform ei parandanud maal sotsiaalseid ega majanduslikke olusid maal. Uusmaasaajate majapidamistest ei kujunenud elujõulisi talusid. Nad olid liiga väikesed (keskmiselt alla 15 ha), madala tootmistehnolise tasemega ning mis veelgi olulisem – paljud vastsed maaomanikud ei olnud valmis olema peremeesteks. Maa äravõtmisega aga muudeti seni heas korras olnud talud elujõuetuteks.

Talupoegade õlul lasusid mitmesugused riiklikud koormised ja kohustused. Esmatähtsaks olid sealjuures põllumajandussaaduste riigile müümise kohustused. Talupojad pidid sümboolse tasu eest riigile andma kindlaksmääratud normis teravilja, kartulit, liha, mune jt. põllumajandussaadusi. Suuremate talude koormatus nende normide täitmisel oli märgatavalt rängem kui väiketaludel. Lisaks tuli talupoegadel täita ka mitmesuguseid konkreetseid töökohustusi (näiteks talvine metsaraie) ning sageli kaasati neid hädapäraste tööde (teede korrastamine) tegemistele. Kõrgete maksudega laostati majanduslikult paremal järjel olevaid talusid.

Maareformi läbiviimise ajal hakati Eesti NSV-s moodustama riiklikke põllumajandusettevõtteid – sovhoose ja masina-traktorijaamu (MTJ) ning tööd hakkasid ka hobulaenutuspunktid (HLP). Viimastega püüdis nõukogude võim aidata eelkõige uusmaasaajaid.

Ühtlasi hakati välja selgitama ka nn. kulakuid. Nende nimekirjadesse kanti inimesed, kes olid kasutanud oma majapidamistes tööjõudu (sh. ka sõja ajal sõjavange) ja/või omasid põllutöömasinaid. Kulakute nimekirjadesse kanti ka nõukogude režiimile vastu töötanud inimesed.

Nii valmistuti juba suuremaks murranguks maal – kollektiviseerimiseks ehk kolhooside loomiseks.⁹⁴

Maareformiga riigistati 1946. aasta lõpuks 927 000 ha maad, sealhulgas 242 000 ha põllumaad. Sellest anti välja 600 311 ha maad (näiteks sovhoosidele, maatameestele, demob. punaarmeeleastele jne.) ning ülejäänud muudeti riigi reservmaaks.⁹⁵ Pihtla vallas saadi maareformi tulemusena 2335,64 ha maad.⁹⁶

Otsus kolhooside loomiseks Eesti NSV-s võeti vastu 1947. aasta kevadel. Eesti pinnal rajati esimene kolhoos Sakla külla (Valjala, Saaremaa) 1947. aastal⁹⁷, kuid tervikuna kolhoseerimine sel aastal hoogu sisse ei saanud. 1948. aasta jaanuaris saatsid EK(b)P KK ning Eesti NSV Ministrite Nõukogu maakonna- ja valla partei- ja täitevkomiteede kirja „Organiseerivate kolhooside vormistamise korrast Eesti NSVs“, milles anti konkreetseid juhtnöörid ühismajandite initsiatiivgruppide moodustamiseks, asutamiskoosolekute läbiviimiseks ja põhikirjade registreerimiseks.⁹⁸ Kolhooside loomine kulges endiselt vaevaliselt. Nii oli ka Pihtlas vallas, kus esimene kolhoos „Õige Tee“ (esimees V. Semjonov) asutati alles 1948. aasta novembris Tõlluste külanõukogu territooriumil.⁹⁹ Kolhoosi rajamisele eelnevalt oli loodud Pihtla vallas kaks sovhoosi: Kõljala ja Sandla sovhoosid.¹⁰⁰

Kolhoseerimise läbiviimisel tugevdati survet nn. kulaklikele elemendile. 1948. aastal hakkas Pihtla valla täitevkomitee koostama kulaklike majapidamiste nimekirju. Näiteks kuulutati Kõljala külas elav Aleksander Lember kulakuks, kuna ta omas kahte rehepeksu garnituuri, kahte jõumasinat ja kreissaagi. Lemberil oli ka töökoda ning kasutas tööjõudu, kus ta teenis kõrget tulu.¹⁰¹ Sama aasta 17. veebruaril ilmunud Saarte Hääles oli A. Lemberit kirjeldatud kui tublit maaomanikku, kes andis vabatahtlikult oma töökoja „põllumajanduslikule ühistule“.¹⁰² Sama aasta

⁹⁴ Tiit Rosenberg. Eesti põllumajanduse 100 aastat. Tallinn: Post Factum, 2019, lk. 97–101; Tõnu Tannberg. Hilistalinistlik Eesti NSV. – Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Peatoimetaja Sulev Vahtre. Tartu, 2005, lk. 282–284.

⁹⁵ M. Laur jt. Eesti ajalugu: kronoloogia, lk. 343.

⁹⁶ RA, SAMA.69.1.18, l. 56.

⁹⁷ M. Laur jt. Eesti ajalugu: kronoloogia, lk. 344.

⁹⁸ Eesti NSV põllumajandussüsteemi organisatsioon ja struktuur aastail 1940–1960. Ajalooteatmik. 4. osa. Eesti NSV kolhoosid. 1. vihik. Tallinn: Eesti NSV Riiklik Keskarhiiv, 1985, lk. 9.

⁹⁹ Eesti NSV põllumajandussüsteemi organisatsioon ja struktuur aastail 1940–1960. Ajalooteatmik. 4. osa. Eesti NSV kolhoosid, lk. 17.

¹⁰⁰ A. Trei. Pildikesi Püha kihelkonnast, lk. 547.

¹⁰¹ RA, SAMA.69.1.42, l. 7.

¹⁰² EK(b)P Pihtla vallakomitee tugevdab sotsialistlikku sektorit külas. – Saarte Hääl, nr. 21, 17.02.1948.

juulikuus suurendas Eesti NSV valitsus talumajapidamiste põllumajandusmaksu, kuid seda äärmuseni kulakutalude puhul (neile kehtestati 50%-100% kõrgemad maksud). Keskmiselt oli ühe kulakutalu maksu suurus 17 815 rubla. Kuna see ületas nende talude sissetuleku ning aasta lõpuks oli 358 „kulakuperet“ jätnud oma majapidamised maha.¹⁰³

Kolhooside loomise protsessi tõi murrangu 1949. aasta märtsiküüditamine. Väljasaatmisele kuulusid tollases terminoloogias kulakute, bandiitide ja natsionalistide perekonnad. Küüditatavate arv on varieerus, kuid Siberisse saadeti umbes 20535–20723 inimest.¹⁰⁴ Pihhla vallas õnnestus märtsiküüditamisest pääseda 35 inimesel 127-st.¹⁰⁵ Lisaks ei tohtinud 1949. aasta maist enam olla taludes tasulist tööjõudu¹⁰⁶, kuna seda omavad talupidajad said endale kulaku tiitli.

Küüditamisega kaasnenud hirmuõhkkonnas muutus kolhooside loomine üleöö massiliseks ja enamuse kolhoose rajati järgnevatel aastatel (1949–1950).¹⁰⁷ 1949. aasta lõpuks oli Eestis 3007¹⁰⁸, Saaremaal 199 kolhoosi¹⁰⁹, millest 20 asus Pihhla vallas¹¹⁰:

1. „Rahu“	8. „Kevad“	15. „Suur Tõll“
2. „Edasi“	9. „Jüriöö“	16. „Ranna“
3. „Vätta Kalur“	10. „Linda“	17. „Uus Pihhla“
4. „Jõud“	11. „Kungla“	18. „Õige tee“
5. „Laherand“	12. „Mererand“	19. „Üksmeel“
6. „Kalev“	13. „Lembitu“	20. Ühisjõud“
7. „Kiir“	14. „Lootus“	

¹⁰³ M. Laur jt. Eesti ajalugu: kronoloogia, lk. 343.

¹⁰⁴ T. Tannberg. Hiliststalinistlik Eesti NSV, lk. 276, 278.

¹⁰⁵ I. Saar, M. Tombak. Saaremaa teise Nõukogude okupatsiooni ajal 1944–1991, lk. 371.

¹⁰⁶ M. Laur jt. Eesti ajalugu: kronoloogia, lk. 348.

¹⁰⁷ I. Saar, M. Tombak. Saaremaa teise Nõukogude okupatsiooni ajal 1944–1991, lk. 372.

¹⁰⁸ M. Laur jt. Eesti ajalugu: kronoloogia, lk. 349.

¹⁰⁹ Ants Ilus, Alfred Kasepalu, Maret Pank, Vilma Rauniste. Põllumajandus. – Saaremaa 2. Ajalugu, majandus, kultuur. Tallinn: Koolibri, 2007, lk. 470.

¹¹⁰ S. Kuusk. Aegu ammuseid Vätta poolsaarel, lk. 52.

1949. aasta juuliks oli Pihla valla kolhoonike arvuks 723.¹¹¹ Kolhoosiliikmetele oli lubatud omada 1,5 ha karjamaad ning 0,6 ha õue- ja aiamaad. Lehmadest, sigadest, lammastest ja mullikatest võis ta ühestki omada ühte.¹¹²

Represseritute varad anti kolhoosidele, mille jaoks andis kinnituse valla täitevkomitee. Pihla vallas olid nendeks isikuteks 1949. aastal näiteks Ingel End, kelle elumaja, kõrvalhooned, loomad, põllumajanduse inventar anti „Väta Kalurile“, samuti anti ka näiteks Priidu Õispuu vara „Laheranna“ kolhoosile.¹¹³

1950. aasta jaanuaris on Saaremaa TSN Täitevkomitee toonud välja, kui tähtis on riigile tööjõu värbamise plaan ning Pihla valla täitevkomitee tegevusetus tööjõu värbamise plaani tutvustamises kolhoosidele, on seda plaani takistanud. Valla täitevkomitee asus kohe plaani tutvustamisele ning teatamisele.¹¹⁴ Juuniks ei olnud tööjõu värbamise kohapealt rahuldavaid tulemusi andnud ning selles süüdistati külanõukogude ja kolhooside esimehi.¹¹⁵ Samal aastal toimus ka nelja kontrollkomisjoni poolt kolhooside ülevaatamine, mille käigus avastati, et paljudes kolhoosides on ühistamata näiteks loomaid, püünised, hobused ja tuuleveskid. Esines ka fiktiivseid majapidamisi, arvelevõtmised dokumenteeritud vaid osaliselt, tööpäevade vale arvestamine.¹¹⁶

Kolhooside kohta käivat valla põllumajandusosakonna juhataja juunikuuses aruandluses oli kirjeldatud viie kolhoosi („Jüriöö“, „Linda“, „Kiire“, „Edasi“ ja „Uus Pihla“) arvepidajaid ning juhatajaid kui töösse ükskõikselt suhtuvaid. Aruanded esitati tihti peale tähtaega ja valeandmetega (nt kirjas oli lüpsitud piima 14 000kg, tegelikult oli 35 000kg), millest järelitati kolhoosi esimehe ükskõiksust arvepidaja töö kontrollimises.¹¹⁷

1950. aasta septembriks oli Pihla valla täitevkomiteel selged mitu põhikirja rikkumist kolhoosides, mis olid valla TK, külanõukogude, kolhooside revisjoni komisjonide ja põllumajandusala töötajate tegemata töö tulemus (nende ülesandeks oli tihedalt kontrollida kolhooside tööd).¹¹⁸

¹¹¹ RA, SAMA.69.1.63, l. 3.

¹¹² A. Ilus, A. Kasepalu, M. Pank, V. Rauniste. Põllumajandus, lk. 470.

¹¹³ RA, SAMA.69.1.51, l. 17.

¹¹⁴ RA, SAMA.69.1.67, l. 7.

¹¹⁵ RA, SAMA.69.1.67, l. 41.

¹¹⁶ RA, SAMA.69.1.67, l. 13–14.

¹¹⁷ RA, SAMA.69.1.67, l. 40–41.

¹¹⁸ RA, SAMA.69.1.67, l. 71.

1950. aastal, enne valdade kaotamist, tegutsesid Pihtla vallas 1950. aastal järgmised kolhoosid:

- Kaali külanõukogus – „Jõud“, Järve ja „Üksmeel“;
Pihtla külanõukogus – „Jüriöö“, „Kiir“, „Kungla“, Laheranna, „Lembitu“ ja Ranna;
Tõlluste külanõukogus – „Linda“, Merirand“, „Suur Tõll“, „Uus Pihtla“, „Õige Tee“ ja „Ühisjõud“.¹¹⁹

3.2. Põllumajandus

1944. aastal oli Pihtla vallas kokku põllumajanduslikku maad 16 169 hektarit¹²⁰. Järgnevaks aastaks oli see arv muutunud 13 198, 01 hektariks¹²¹. Saare maakonna TRSN Täitevkomitee saatis 1945. aastal kõikide valdade täitevkomiteede esimeestele kirja, milles oli välja toodud loomasööda puudulikus ning selle lahenduseks oli vaja võtta loomasööta majapidamistelt, kellel oli selle ülejääk.¹²² 1946. aastal olid kooperatiivides täitevkomiteede ostulubadega müügil väetised, aia- ning heinatööriistad. Esimestena oli neid saada sõjainvaliididel ja sõjaväelistel perekondadel.¹²³

1945. aastal asus Pihtla vallas kolm tööstust Pihtla Piimaühing (Pihtla mõis), Tõlluste jahuveski (Tõlluste küla) ja Oskar Endile kuulunud hollanditüüpi jahuveski (Suure-Rootsi küla). Kaks esimest tööstust kuulusid Pihtla Piimaühingule, Suure-Rootsis asuv jahuveski kuulus aga Pihtla Tarbijate Kooperatiivile.¹²⁴

Kuna augustis oli rehepeksu ning viljakoristamise aeg, siis 1946. aastal nõuti kõikidelt valdadelt maakonna SPRHHO poolt sõjaväelaste perekondade abistamist. Oodati, et rehepeks oleks demonstratiivne aitamine ning tehtaks läbi talgute j.m ühiskondlike ürituste võimalikult vähese palga maksmiseks.¹²⁵ Sügiseseks viljapeksuks moodustati samal aastal viljapeksumasinate tööpiirkonnad, mis jagati kuue isiku ning ühe ühistu (Vätta Masinaühistu) vahel.¹²⁶ Augustikuus otsustati kohustatada valla kokkuostuala juhatajat iga päeva (k.a puhepäevadel) korraldama normide vastuvõttu. Eeskuju seadmiseks pidid oma müüginormid olema tasunud 100%-lt

¹¹⁹ Eesti NSV põllumajandussüsteemi organisatsioon ja struktuur aastail 1940–1960. Ajalooteatmik. 4. osa. Eesti NSV kolhoosid. 2. vihik. Tallinn: Eesti NSV Riiklik Keskariiv, 1985, lk. 157–160.

¹²⁰ RA, SAMA.69.1.7, l. 77.

¹²¹ RA, SAMA.69.1.7, l. 86.

¹²² RA, SAMA.69.1.13, l. 2.

¹²³ RA, SAMA.69.1.21, l. 76.

¹²⁴ RA, SAMA.69.1.7, l. 61.

¹²⁵ RA, SAMA.69.1.22, l. 168.

¹²⁶ RA, SAMA.69.1.18, l. 28–29.

vallaaktiiv ning külavolinikud. Nõuti ka külanõukogude piirkondadel astuda omavahelisse võistlusesse – Saaremaal esikoha saavutamiseks normide tasumise eest. Teravilja müüginorm pidi vallas olema tasutud 1. oktoobriks, ülejäänud normid 1. novembriks.¹²⁷ 1946. aasta oktoobris oli Pihntla vallas piimavõlgnevusi 53 majapidamisel (kokku ümardatult 14,3 tonni), kellest kolme ei antud kõrge ea tõttu kohtu alla. Vaatamata sellele oli piimavarumise plaani täidetud sama aasta septembrikuuks kõige edukamalt (104%), kõige vähem oli aga täidetud heinaplaani (43%)¹²⁸

Eesti NSV Sotsiaalkindlustuse minister andis 1947. aastal jaanuaris välja korralduse luua toitainete fondid valla sotsiaalkomisjonide juurde mittetoimetulevate pensionäride toetamiseks. Selleks oli täitevkomitee ning sotsiaalkomisjon kohustatud välja uurima talupidajate arvu, kes oleksid olnud nõus külvama Punaarmee perekondadele ning sõjainvaliididele erinevaid põllu- ja aiasaadusi. Talupidajatele pidi eraldatama selleks maatükid, otsima seemnevili ning koostatama tööplaani, mis hõlmas endas ühiskondliku tööd valla sotsiaalkomisjoni eestvedamisel.¹²⁹

Pihntla valla täitevkomitee poolt saadetud ringkirjale oli reageerinud Raimaste küla talupidajad ning külvamiseks kasutati külas oleva talu poole hektarilist reservpõllumaad. Valla maaosakonna juhataja arvamusel ei olnud Pihntla vallas võimalik leida soodsa tulemusega maatükke seoses halva pinnase ning väetise puudumise tõttu.¹³⁰

Külanõukogude järgi loetleti 1947. aasta jaanuaris hobuseid (1046), veiseid (1803), sigu (657) ja lambaid (1271).¹³¹ Veebruaris anti Pihntla valla täitevkomiteele ülesanne lisaks sõjainvaliididele ning sõjaväelaste perekondade ka rindel langenute perekondade abistamiseks, hobusega uusmaasaajate ning kehvikute abistamiseks kevadkülvi näol. Teostamiseks olid vajalikud seemnevili, veoloomad ja põllutöomasinad. Sotsiaalkindlustuse osakonnale pidi esitama ka kevadkülvi plaani, mille hulgas oli vaja teada abivajavate talude arvu (hobutööjõu abi 68 ja inimtööjõu 80), haritava põllumaa suurus (kokku 209 ha) ning puuduva seemne kogus (10 talu peale 1,2 tonni). Abi said talupidajad HMLP poolt talgute ning vastastikuse abi kaudu.¹³² Kevadkülviks nõuti kõikidelt talupidajatelt märtsikuuks külviseeme puhastamist nigi puuduse

¹²⁷ RA, SAMA.69.1.18, l. 38–39.

¹²⁸ RA, SAMA.69.1.18, l. 49.

¹²⁹ RA, SAMA.69.1.34, l. 6.

¹³⁰ RA, SAMA.69.1.34, l. 7.

¹³¹ RA, SAMA.69.1.30, l. 5.

¹³² RA, SAMA.69.1.34, l. 10–11.

korral üksteisega laenu teel vahetamist.¹³³ Sellega seoses oli vallas vaja külviseemet 149,6 tonni, millest 1,2 tonni pidid talupidajad omavahel laenutama.¹³⁴ Külvipindade 1947. aasta lõpploenduse järgi oli töö läbiviidud tähtajaliselt. Vallas oli teostatud kokku külvi 2021,19 hektarit ning selleks moodustas kevadkülvi 1193,08 hektarit.¹³⁵

Oktoobris on Saarte Hääl: Eestimaa Kommunistliku Partei Saaremaa Komitee ja Saaremaa Töötava Rahva Saadikute Nõukogu Täitevkomitee häälekandjas ilmunud artikkel Pihtla valla asutuste ning ettevõtete ebasanitaarse seisuga kohta. Pihtla meierei ette olevat solgiveetorustiku ummistuse tõttu tekkinud lehkav lomp, paarkümmend meetrit eemal oli asunud lahtine hunnik sõnnikut ja prahti, kaal oli kaetud roostega jne. Tõlluste koorejaamas olevat olnud juustu-täis-hoidlas levinud juustuhallitus. Kriitikat sai ka Pihtla Keskravvamaja juhataja.¹³⁶

1948. aasta kevadkülvi oli olnud edukas ning külviplaan sai täidetud (112%). Plaani täitmisest hoolimata sai Pihtla HMLP negatiivset tagasisidet. Rahvas olevat ka töökvaliteeti ja HMPL töölisi kritiseerinud (hobuste eesmärgitu kurnamine läbi kihutamise).¹³⁷

Sama aasta juulikuus suurendas valitsus talumajapidamiste põllumajandusmaksu, kuid seda äärmuseni kulakutalude puhul (neile kehtestati 50%–100% kõrgemad maksud). Keskmiselt oli ühe kulakutalu maksu suurus 17 815 rubla. Kuna see ületas nende talude sissetuleku ning aasta lõpuks oli 358 „kulakuperet“ jätnud oma majapidamised maha.¹³⁸

1948. aasta novembrikuu keskpaigaks oli vallas loomakasvatuse plaani täidetud väga edukalt (vaid sigade kasvatamine oli 98% ning vasikate 99%). Sellest olenemata rõhutatakse zootehnika poolt puudusi konkreetse plaani koostamises. Näiteks ei olnud plaani täitmine reaalne üksikmajapidamistele, kelle kandevõim oli väike.¹³⁹

1949. aastal toimus paarituskampania, mille ettevalmistuseks, märtsi lõpus toimuval koosolekul, andis valla zootehnik teada, et vallas oli 24 pulli paaritusjaama, neli kuldijaama ja neli täkujaama. Lammastele oli organiseeritud üks jaam, mis oli 200 hektariline. Märtsikuus ei olnud

¹³³ RA, SAMA.69.1.30, l. 13.

¹³⁴ RA, SAMA.69.1.30, l. 14.

¹³⁵ RA, SAMA.69.1.30, l. 30.

¹³⁶ Antisanitaarne olukord Pihtla vallas. – Saarte Hääl, nr. 118, 18.10.1947.

¹³⁷ RA, SAMA.69.1.42, l. 22.

¹³⁸ M. Laur jt. Eesti ajalugu: kronoloogia, lk. 346.

¹³⁹ RA, SAMA.69.1.43, l. 54.

paaritusjaamu igas külas, kuid see oli eesmärk. Paaritusjaamade graafikute koostamine (ülekoormuse vältimiseks) oli zootehnika ülesanne.¹⁴⁰ 1949. aasta kevakülvi plaani (2376 ha) ületati, kuid pole teada kui palju¹⁴¹ Ent Saarte Hääles oli 1949. aasta mais toodud välja, kuidas Pihla vald oli täitnud teravilja külviplaani (103,8%).¹⁴²

1949. aasta küüditatavate tingimustele kvalifitseerusid kulakute, bandiitide ja natsionalistide perekonnad. Küüditatavate arv on varieerus, kuid umbes saadeti rongidega Siberisse 20 535 - 20 723 Eestimaa pinnal elavat isikut.¹⁴³ Pihla vallas õnnestus märtsiküüditamisest pääseda 35 inimesel 127-st.¹⁴⁴ Lisaks ei tohtinud 1949. aasta maist enam olla taludes tasulist tööjõudu¹⁴⁵, seda omavad talupidajad said endale kulaku tiitli.

Septembris oli Pihla vald ainus, kes oli täitnud piimavarumisplaani¹⁴⁶. 1949 oli kolhooside kohustuseks talveperioodiks valmistuda. See nägi endas ette loomalautade remontide lõpetamist, söödavarude kinnitamist, söötmisplaanide koostamist, koosseisude ülekantimist ning veterinaaride muretsemist.¹⁴⁷

1950. aastal oli kõikides valla kolhoosides viidud läbi kontroll-lüpsid, antud välja tõutunnistused isasloomadele ja osaliselt tehtud ka loomadele mõeldud sööda ratsioonid. Teatud kolhoosides oli ka puudusi, näiteks kolhoos Lembitus olid mustad (ehk räpased) lehmad ning piimal oli tänu sellele halb kvaliteet. Kolhoosides toimuva töö kontrollimine oli kontrollassistendi amet.¹⁴⁸

Pihla vallas asus hobusekasvandus, mille maa suurus (298,42 ha) pandi paika 1950. aastal. Pihla veterinaarid töötasid enda maikuuses aruandes välja, kuidas kolhoosides puudusid veterinaarid ning esines palju loomade suremisi, haigestumisi ning nakkusahigusi. Olukord oli tingitud veterinaaride nõuete ükskõikse järgimise tõttu kolhooside poolt.¹⁴⁹

¹⁴⁰ RA, SAMA.69.1.51, l. 10–11.

¹⁴¹ RA, SAMA.69.1.51, l. 11, 26.

¹⁴² Külvitööde eesrindlasi. – Saarte Hääle, nr. 57, 12. 05.1949.

¹⁴³ Tõnu Tannberg. Hiliststalinistlik Eesti NSV. – Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Peatoimetaja Sulev Vahre. Tartu, 2005, lk. 276, 278.

¹⁴⁴ I. Saar, M. Tombak. Saaremaa teise Nõukogude okupatsiooni ajal 1944–1991, lk. 371.

¹⁴⁵ M. Laur jt. Eesti ajalugu: kronoloogia, lk 348.

¹⁴⁶ Sotsialistliku võistluse lippu ei tohi langetada. – Saarte Hääle, nr. 114, 22.09.1949.

¹⁴⁷ RA, SAMA.69.1.51, l. 44–45.

¹⁴⁸ RA, SAMA.69.1.67, l. 1–2.

¹⁴⁹ RA, SAMA.69.1.67, l. 34–35.

Ehituspuidu ülestöötamine ja väljavedu oli '50. aastal valla täitevkomitee jaoks murekoht, kuna plaani olid täielikult täitnud vaid kaks kolhoosi, paljud ei olnud isegi alustanud. Viimastele komandeeriti valla täitevkomitee ja külanõukogude töötajad. Puude ülestöötamist (ehitustöödeks, kütmiseks) korraldati hoogtöö vormis.¹⁵⁰ Juunikuuks oli mõningad alustanud ehitustöid ülestöödatud puidust, kuid oli ka neid kolhoose, kes ei olnud ehitusmaterjali metsas välja viinud. Selles nähti otsest süüd valla täitevkomitee ja külanõukogude nõrgas juhtimises.¹⁵¹

1950. aasta teravilja varumishooaja ettevalmistuseks oli vaja eelneva aasta teravili laost eemaldada, viljasalved puhastada, ladu desinfitseerida ja vajalik remont teha. Nõutud oli ka ametlik agitatsioon, mida Pihlta Tarbijate Kooperatiivilt nõuti 29. juuliks.¹⁵²

Iseloomulikult kaasajale oli Pihlta vallas samuti mõistusevastaseid ootusi ning seda eriti põllumajanduse ning kalapüügi osas (mille toon välja allpool). Valla maaosakonna juhataja 1947. a märtsis kirja pannud põllutööriistade, -masinate remondi ja ettevalmistamise täitmiseks 108% mootorite (remonditud üks, remontimata kaks ehk 33%) ja traktorite (remonditud kolm, remontimata üks ehk 75%) pealt.¹⁵³ Pihlta Piimaühistu juhataja andis oma 1947. aasta märtsi aruandes teada I kvartali piimanormi täitmisest, mis oli paljudel taludel võimatu, kuna nende lehmad ei olnud veel poeginud. Ta aga uskus, et suudaksid teise kvartaliga selle puudujäägi tasa teha. Esimese kvartali plaanis oli vaja 49,9 tonni piima, kuid laekunud oli 71,9%.¹⁵⁴ Varusmisinspektori sõnul lihamüüginormist oli täidetud esimese kvartali plaanist vaid 12%, piimanormist 74%. Vasikad, mis pidid minema lihanormi täitmiseks, pidid olema 53kg, kuid selle kaalu saavutamiseks läheb palju piima, mis omakorda vähendab piimanormi täitmist. Kui piima ei saa anda, siis vasikas ei saavuta vajalikuks ajaks vastavat kaalu ehk ei olnud võimalik täita lihanormi. Selle olukorra parandamiseks võttis valla Tk ette otsuse pöörduda maakonna Tk poole ettepanekuga võtta vastu vasikaid igas suuruses liha normi täitmiseks.¹⁵⁵ 1948. aasta märtsis toimus valla täitevkomitee koosolek, kus arutati '47. aasta normide täitmist – kõige edukamalt täideti

¹⁵⁰ RA, SAMA.69.1.67, l. 18, 23–24.

¹⁵¹ RA, SAMA.69.1.67, l. 42.

¹⁵² RA, SAMA.69.1.67, l. 58.

¹⁵³ RA, SAMA.69.1.30, l 14.

¹⁵⁴ RA, SAMA.69.1.30, l. 15.

¹⁵⁵ RA, SAMA.69.1.30, l. 16.

teravilja- (112%) ja villavarumisplaanid (115%). Nõrgemad olid heina- (76,8%) ja munade (77,9%) varumisplaanid.¹⁵⁶

3.3. Kalapüük

1945. aastaks oli Saaremaal üksteist kaluriühistut, millest üks asus Vätta poolsaarel nimega Vätta Kaluriühistu. 1949. aastal muudeti see kolhoos Vätta Kaluriks esimehe Arnold Raudsepaga.¹⁵⁷ 1945. aasta kevadeks oli Saaremaal 1109 kalurit¹⁵⁸, kellest 32 asus Pihtla vallas (neist kõige rohkem Suure-Rootsi ja Kailuka külades), kuid nimekirjast olid välja arvatud kalapüüginormi mittetäitjad¹⁵⁹. Peamisteks kalapüügivahenditeks, sarnaselt tänapäevaga, olid nõukogude võimu algusaastatel võrgud, õnged ja mõrrad.¹⁶⁰

Sõjajärgsetel aastatel oli piirivalve pidevalt muutnud kalapüügisoone, mistõttu oli kaluritel raske korraldada kalapüüki.¹⁶¹ Rootsi tagastas 1945. aastal sinna põgenenute paadid ning need jagati Eesti kaluriühistutele (saamise tingimuseks olid oma püünised).¹⁶²

Sama aasta teise kvartali püügiplaanist oli Vätta Kalurite Ühistul täidetud vaid 33%. Selle põhjendamiseks olid ebasoodsad ilmastikuolud, ebasobivad püügivahendid (võrkpüünised), kalade vabaturule viimine ning kalurite vanus (60.-80. aastased). Aga ühistul oli kolm mõrda, mis ei olnud piisav kogus kõikidele kaluritele, ning nendega püüdjad täitsid plaani 100%-lt. Pihtla valla TK otsustas nõuda Kuressaare Kalakombinaadist rohkem mõrdasid ühistule, panna plaani täitmata jätnud kalurid võrdseks valla talupoegadega (neile, kui kaluritele, ei olnud kehtinud valla üldkohustused) ning Vätta Kalurite Ühistu auliikmeteks pidid saama 60.-80. aastased kalurid.¹⁶³

Järgneval, 1946. aastal, oli Vätta Kaluriühistu täitnud viiendaks kvartaliks püügiplaanist vaid 37%. Põhjused olid samad, mis eelneval aastal. Ühistu polevat saanud lõnga võrkude parandamiseks, kuid kalurid ise ei saanud seda endale lubada. Olukorra parandamises võeti vastu otsused, näiteks Vätta Kaluriühistu pidi Pihtla valla täitevkomitee kontrolli alla minema, külanõukogude esimehed

¹⁵⁶ RA, SAMA.69.1.42, l. 11.

¹⁵⁷ A. Trei. Pildikesi Püha kihelkonnast, lk. 598.

¹⁵⁸ Arved Luts, Kalle Kesküla. Kalandus. – Saaremaa 2. Ajalugu, majandus, kultuur. Tallinn: Koolibri, 2007, lk. 568.

¹⁵⁹ RA, SAMA.69.1.9, l. 5.

¹⁶⁰ A. Luts, K. Kesküla. Kalandus, lk. 584.

¹⁶¹ A. Luts, K. Kesküla. Kalandus, lk. 366.

¹⁶² A. Luts, K. Kesküla. Kalandus, lk. 568.

¹⁶³ RA, SAMA.69.1.18, l. 27.

pidid viima läbi kalapüügikontrolli, plaane mittetäitvad kalurid määrati teistele ühiskondlikele töödele ja eesmärgiks seati neljanda kvartali plaani ületamist.¹⁶⁴

1947. aasta märtsis oli raske täita kalapüügi plaani, kuna lumi ja jää ei olnud veel merelt kadunud, mistõttu ei saanud teha unnapüüki.¹⁶⁵ Ka Vätta Kaluriühistu esimees tõi välja, et ühistu esimese kvartali püügiplaani oli täidetud vaid 25% ning peamiselt tänu soolatud kalale (polnud kaluritel plaanitäitmiseks piisavalt). Aruandes seletati, kuidas esimese kvartali kalapüük ei andnud kunagi tulemusi ning korraliku saaki on oodata teises kvartalis. Valla täitevkomitee nõudis, et Vätta Kaluriühistu takistaks vabaturule kala jõudmise ning teise kvartali püügiplaani pidi täitma esimese ning ette ka kolmanda ja neljanda püügiplaani.¹⁶⁶ Juunikuu, ehk teise kvartali, lõpuks oli Vätta Kaluriühistu täitnud püügiplaani 90%. Eesmärgiks oli aastaplaan täita Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäevaks.¹⁶⁷

Ka 1948. aastaks ei mõistatud, et talvine püük ei andnud oodatavaid tulemusi ning plaani täitmiseks kasutati soolakala. Selle asemel, et täitevkomitee oleks arvestanud aastatepikkust muusrit, otsustasid nad välja heita kalurid, kes ei suutnud plaani täita, ning käskisid ühistu esimehel korraldada sotsialistliku võistluse, lootes sellega kala kogust suurendada.¹⁶⁸ Kuid juba maikuuks (teises kvartalis) oli Vätta Kaluriühistu aastaplaan täidetud 90%.¹⁶⁹

1949. aastal tuuakse taas välja, et ei ole võimalik normi täita esimeses kvartalis, kuna mere peal oli jää – kalapüügi plaanis oli kirjas 4000kg, kuid püütud oli 1000kg. Kuid võrreldes eelnevate aastatega, ei ole kritiseeritud vähest püügivõimekust. Pigem on pööratud tähelepanu väikesele arvule koosolekutele kaluritega. Halva varustamise probleem olevat valla täitevkomitee arvates sellest tulnud, et Maakonna Kalurite Ühistute volinik ei olnud kordagi külastanud Vätta Kalurite Ühistul. Ühtlasi ei olevat Vätta Kalurite Ühistul koostööd kala ostupunkti (Kailuka külas) juhatajaga. Pihtla valla täitevkomitee otsused nende teadmiste baasil olid eelnevate aastatega võrreldes leebemad: veebruarikuus kuulata ära kala ostupunkti juhataja aruanne, samal kuul pidi olema üleval Vätta Kalurite Ühistus autahvel ning jagatud Ühistusse kuuluvate kalurite vahel ära

¹⁶⁴ RA, SAMA.69.1.18, l. 45–46.

¹⁶⁵ RA, SAMA.69.1.30, l. 13.

¹⁶⁶ RA, SAMA.69.1.30, l. 17.

¹⁶⁷ RA, SAMA.69.1.30, l. 31.

¹⁶⁸ RA, SAMA.69.1.42, l. 8.

¹⁶⁹ RA, SAMA.69.1.42, l. 18.

püügiplaani.¹⁷⁰ 1949. aastal oli püügiplaani edukalt juba juulikuuks täidetud – plaanis oli kirjas 60 tonni, mis täideti 1. juuliks 71,07 tonni mahus.¹⁷¹

1950. aasta jaanuaris oli näiteks Edasi kolhoosi talvine ehk esimese kvartali plaan täidetud 26%. Kuid selle täitmist pidavat takistama jääaluse püügi osavõtmatus ning kolhoosis teise ameti peal töötamine. Lisaks olevat kolhoosil puudu ka püüniste valmistamismaterjal ning kalapaadid. Valla täitevkomitee käskis kolhoosil korraldada asjaolud nii, et kõik kalurid osaleksid jääaluses püügis ning täidaksid püügiplaani.¹⁷² 1950. aasta Vätta Kalakokkuostupunkti juhataja aruande järgi ei tehtud kogu valla täitevkomitee tegutsemise aja ostupunkti hoones remonti, mis oli alates 1949. aastast kolhoosi Vätta Kaluri all, enne seda Vätta Kaluri Ühistu all. Süüdi pidavat olema Kuressaare Kalakombinaat, kes oli keeldunud remondi tegemisest, üürilepingu sõlmimisest ja ei olevat ka korralikult ostupunkti varustanud.¹⁷³

¹⁷⁰ RA, SAMA.69.1.51, l. 1.

¹⁷¹ RA, SAMA.69.1.51, l. 26.

¹⁷² RA, SAMA.69.1.67, l. 4–5.

¹⁷³ RA, SAMA.69.1.67, l. 26–27.

4. SOTSIAALHOOLEKANNE, KULTUUR JA HARIDUS

4.1. Sõjaväeliste perekondade eest hoolitsemine

Sõjaväelaste perekondade eest hoolitsemiseks moodustas Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu 1944. aasta augustis eraldi Sõjaväelaste Perekondade Riikliku Hooldamise ja Heaolu Valitsuse. Selle valitsuse allasutustena hakkasid maakondade täitevkomiteede juures tööle maakondlikud osakonnad. Saaremaal vastutas selle valdkonna – sõjaväelaste perekondade hoolitsemise eest – Saare maakonna Täitevkomitee Sõjaväelaste Perekondade Riikliku Hooldamise ja Heaolu osakond (SPRHHO).¹⁷⁴ Nimetatud osakond suunas ka valdade täitevkomiteede juures loodud abistamiskomiteede (aktivistide piirkondade vms.) tegevust sõjaväelaste hooldamise alal ning saatis neile korraldusi ja juhised, kuidas võtta vastu avaldusi ning nendega kaasnevaid dokumente.¹⁷⁵ Külänõukogud moodustasid omakorda sõjaväelaste perekondade abistamise komisjonid ning esitasid ka oma kuu tööplaanid ning omakorda nende tööplaanide aruanded.¹⁷⁶ Tööplaanides oli ligi iga kuu sõjaväelaste perekondade aitamiseks tantsuõhtute korraldamine¹⁷⁷ ning esimesel/teisel kvartalil põllutöödel abistamine¹⁷⁸.

1946. aasta aprillis toimus Kuressaares Saare maakonna SPRHHO eestvedamisel nõupidamine kõikide valdade abistamiskomiteede esimeestega sõjaväelaste perekondade eest hoolitsemise töö korraldamiseks.¹⁷⁹ Maakondlik SPRHHO tegutses kuni 1946. aasta septembrini, mil tema ülesanded anti üle Saare maakonna sotsiaalkindlustuse osakonnale. Kohalik ajaleht tõeses seda organisatsioonilist muudatust kommenteerides, et nüüdsest peale „alustab Sotsiaalkindlustusse osakond ühtlasi ka sõjaväelaste perekondade eest hoolitsemist, kindlustades samuti viimaseid toetuste, pensionide ja abirahadega, ühtlasi organiseerides heaolulist hoolitsemist sel alal“.¹⁸⁰

1945. aastaks oli valla registreeritud 115 sõjaväelaste perekonda¹⁸¹, kes kuulusid üldise 3056 valla elaniku hulka.¹⁸² Sõrvest oli samal ajal mõeldud evakueerida 50 perekonda Pihtla valda, kelle

¹⁷⁴ Vt. lähemalt: Sõjaväelaste perekondade riikliku hooldamise käsiraamat. Tallinn: Pedagoogiline Kirjandus, 1944.

¹⁷⁵ RA, SAMA.69.1.4, l. 1.

¹⁷⁶ RA, SAMA.69.1.22, l. 10.

¹⁷⁷ RA, SAMA.69.1.22, l. 37.

¹⁷⁸ RA, SAMA.69.1.22, l. 31.

¹⁷⁹ Toimus Punaarmeeelaste perekondade abistamiskomisjonide esimeeste nõupidamine. – Saarte Hääl, nr. 29, 17.04.1946.

¹⁸⁰ Sõjaväelaste perekondade hooldamine sotsiaalkindlustuse osakonna alla. – Saarte Hääl, nr. 77, 2.10.1946.

¹⁸¹ RA, SAMA.69.1.12, l. 139–141.

¹⁸² RA, SAMA.69.1.7, l. 48.

elukohtadeks said kas tühjad talud või talude korteritesse. Jaanuariks oli Pihtla vallas juba 20 Sõrve elanikku.¹⁸³

1946. aasta aprillikuus oli registreeritud Pihtla vallas 295 sõjaväelaste perekonnaliikmeid, kellest 108 olid langenud sõjaväelaste perekonnaliikmed.¹⁸⁴ Järgnevatel aastatel need arvud muutusid¹⁸⁵, arvatavasti seoses sellega, et kõikidel ei olnud vajalikku tõendit punaarmeeelastest perekonnaliikme kohta (sellest täpsemini Sotsiaalhoolekande peatükis). 1946. aasta juulikuus on vallas oleva kolme külanõukogu (Kaali, Pihtla ja Tõlluste) peale toimunud ühine rahvastikuloendus, mille järgi oli vallas kokku 962 inimest. Neist kõige rohkem oli vallas talupidajaid (733).¹⁸⁶ 1947. aasta andmetel oli vallas demobiliseeritud isikuid 108, kes sama aasta juulikuuks olid kõik tööd leidnud.¹⁸⁷

Saare maakonna täitevkomitee on saatnud Pihtla valla täitevkomitee esimehele ka palveid, et vabastada Pihtla vallas elavad Punaarmees teeninute pereliikmed toimetulematuse tõttu mõningatest kohustustest (nt küüdima küüdikohustus, sundmüük jne)..¹⁸⁸ Näiteks Rosalie Sild elas kahe alaealise lapse ja vanaemaga, kuid tema mees Osvald Sild oli alates 1941. aastast Punaarmees.¹⁸⁹

Toon ka välja teisegi juhtumi: Saare maakonna täitevkomitee SPRHHO palus Pihtla valla täitevkomiteel arvesse võtta Ida Tuliti rasket majanduslikku olukorda ning vabastada ta täielikult või osaliselt teraviljanormidest. Ida Tuliti abikaasa oli alates 1941. aastast ja kaks poega 1944. aastast teenistuses Punaarmees. Tuliti oli 50% tööjõust kaotanud ning oli ainukene tööjõud talus. Lisaks olevat sõjaväelased röövinud tema majapidamisest vilja.¹⁹⁰

Valla ülesandeks oli abisaajate kohta vajalike andmete kogumine. Abisaaja registreerimislehel ehk avaldusel pidid olema andmed nii taotleja kui ka tema Punaarmees teeninud pereliikme kohta. Avalduse esitaja kohta nõuti järgmisi andmeid:¹⁹¹

- pere-, ees- ja isanimi

¹⁸³ Pihtla valla elust. – Saarte Hääl, nr. 8, 19.01.1945.

¹⁸⁴ RA, SAMA.69.1.22, l. 185, 192.

¹⁸⁵ RA, SAMA.69.1.34, l. 22, 102.

¹⁸⁶ RA, SAMA.69.1.26, l. 12.

¹⁸⁷ RA, SAMA.69.1.34, l. 59, 36.

¹⁸⁸ RA, SAMA.69.1.4, l. 3.

¹⁸⁹ RA, SAMA.69.1.4, l. 4.

¹⁹⁰ RA, SAMA.69.1.4, l. 21.

¹⁹¹ RA, SAMA.69.1.4, l. 8–17.

- sünniaeg ja -koht
- rahvus
- haridus
- eriala
- parteilisus
- kes teenis perekonnaliikmetest Punaarmees, hävituspataljonis või töölispolgus
- sõjaväelise perekonna majandusliku seisukorra lühike kirjeldus, märkida lisaks ära kogu lisaks saadud abi (sõjaväelise perekonnale väljaantud varustus)
- kus ja kellena nad töötavad
- kas perekondadele makstakse abiraha, pensioni või atestaadi järgi? Mis on summa suurus? Juhul kui ei saa, siis mis põhjusel?

Registreerimisankeedi pöördel küsiti perekonna liikme, kes oli punaarmees, hävituspataljonis, töölispolgus jne, andmeid:

- pere, ees- ja isanimi
- sünniaeg ja -koht
- sõjaväeline aste, ametikoht ja eriala
- kus ja millal astus hävituspataljoni, töölispolku
- millal katkes kirjavahetus ja viimase kirja kuupäev
- viimane aadress (välipost nr., väeosa või koha nimetus)
- sõjaväelise töö- ja elukoht enne Punaarmeesse astumist, kus ja kellena, mis ajast töötas ning kuupalk

- kes olid sõjaväelasel ülalpeetavad (perekonna-, ees- ja isanimed, sünniaasta ning sugulus)
- täiendavad andmed
- perekonna täpne aadress.

Sõjaväelaste eest hoolitsemise valdkonna töö käivitus kohe pärast punavõimu naasmist 1944. aasta sügisel. Juba 1944. aasta novembris sai Pihlta valla täitevkomitee ülesande teatada kohe Saare maakonna SPRHHOle valla sõjaväeliste perekondade aktivistide tegevuspiirkonnad.¹⁹² Nende ülesandeks olid valvata sõjaväeliste perekondade heaolu üle¹⁹³ ning tegevuspiirkonnad olid jagatud nelja aktivisti vahel, kelleks olid: Orest Tammväli, Johannes Vipre, Juhan Tõnn ja Joann Lepp.¹⁹⁴¹⁹⁵ Aktivistide ametisse kinnitamine aga tekitas ka segadust. Nimelt oli Pihlta valla täitevkomitee pannud algselt Osvald Kose üheks aktivistiks, kuid SPRHHO asendas nimetatut Johannes Viprega. Valla täitevkomitee vastas seepeale, et Johannes Vipre oli olnud vabatahtlikult Omakaitse teenistuses ning seetõttu on ta mittesobilik aktivisti kohale. Valla protestiga nõustus ka Saare maakonna täitevkomitee, kes vabastas Johannes Vipre ametikohalt ning määras asemele Osvald Kose.¹⁹⁶ Hiljem aktivistide arv suureneb. Näiteks 1946. aastaks oli aktivistidenimekirjas Aleksander Nelis, Feodor Saan, Aleksander Nigul (valla täitevkomitee esimees), Arnold Raudsepp, Eduard Kiil, Aleksander Kiil, Orest Niit, Arnold Viil, Priidu Pitsel, Linda Truu, Ida Rahnel ja Eduard Rahnik.¹⁹⁷

1945. aastal andis SPRHHO teada, et need perekonnad, kelle toetusavaldused olid ilma sõjakomissariaadi või väeosa teatiseta, ei saanud enam toetust 1. veebruarist 1945.¹⁹⁸ Sellele soovisid paljud pikendust, kuna neil ei olnud võimalust muretseda vastavaid teatisi.¹⁹⁹ Aleksander Nigul oli ka lisatud sõja tagajärjel kannatada saanud ning majanduslikult halvas olukorras olevate sõjaväelaste perekondade nimekirja.²⁰⁰

¹⁹² RA, SAMA.69.1.4, l. 18.

¹⁹³ RA, SAMA.69.1.4, l. 22.

¹⁹⁴ RA, SAMA.69.1.4, l. 31.

¹⁹⁵ RA, SAMA.69.1.4, l. 19.

¹⁹⁶ RA, SAMA.69.1.12, l. 19–20, 22.

¹⁹⁷ RA, SAMA.69.1.22, l. 128–129.

¹⁹⁸ RA, SAMA.69.1.12, l. 38.

¹⁹⁹ RA, SAMA.69.1.12, l. 18.

²⁰⁰ RA, SAMA.69.1.12, l. 51.

1945, aastal on Pihtla valla täitevkomitee esimees Aleksander Nigul SPRHHOle kirjutanud, et kuigi Pihtla vald oli juba 1944. aastal saatnud perekond Ennode kohta lisaavalduse toetuse suurendamiseks, ei olnud SPRHHO selles osas midagi ette võtnud. Leibkonna teatisest oli välja jäetud ka 71-aastane naine, kes oli teeniva Punaarmee ema. Paluti uuesti suurendada toetust või öelda, missuguseid dokumente veel on vaja.²⁰¹

Inimestel oli ka ise võimalik kirjutada avaldusi Pihtla valla täitevkomiteele, et neid võetaks sõjaväeliste perekondade nimekirja. Näiteks 1946. aastal kirjutas S. Matsoo Pihtla valla täitevkomiteele, et kuna tema mees Johannes Matsoo hukkus 1942. aastal võideldes Punaarmees ning palus end võtta nimekirja. Juurde oli lisatud tunnistajatega surmatõend.²⁰²

1946. aasta jaanuari alguseks oli vaja teatada maakonna sotsiaalkindlustuse osakonnale, kui palju on vallas sõjas osalenud Punaarmee invaliidide perekonnaliikmeid, hoolekandelist toetusesaajate arv ning „imperialistliku sõja“ (st. I maailmasõja) pensionäride arv.²⁰³

Arvet tuli pidada ka demobiliseeritute üle. Näiteks Pihtla valla täitevkomitee esitas SPRHHOle 1946. aasta jaanuaris 10 päevaku aruande demobiliseeritute kohta, millest selgub, et kaks demobiliseeritud oli selle aja jooksul saanud osakonnalt tööd, kahele oli antud kummagile 4 ruutmeetrit küttepuid, mitte ühelegi ei ole osakond muretsenud elamispinna ega ole andnud abi elamispinna ülesehitamiseks ega töölesuunamiseks, kahele demobiliseeritule anti tasuta metsaraiefondi ehituspuiduga kummalegi 10 tihumeetrit ning mitte ühelegi demobiliseeritule pole antud selle aja vahemikus laenu majade ehitamiseks ning taastamiseks. Neid 10 päevaku aruanded aruandeid tehti mitu tükki.²⁰⁴

Kuna avaldustega pidi tõendama, et perekonnaliige oli Punaarmees, kirjutati valla täitevkomiteele avaldus, kus esitati viimased teadaolevad andmed koos tõenditega. Paljudel inimestel oli probleem, et kuna nende pereliige oli Punaarmees, kuid nende kohta puuduvad andmed, siis ei loeta neid sõjaväeliste perekondade alla. Selle probleemi lahendamiseks määrati kolm võimalust.²⁰⁵

²⁰¹ RA, SAMA.69.1.12, l. 81.

²⁰² RA, SAMA.69.1.21, l. 4–5.

²⁰³ RA, SAMA.69.1.22, l. 1.

²⁰⁴ RA, SAMA.69.1.22, l. 2.

²⁰⁵ RA, SAMA.69.1.21, l. 41.

- uurida välja, kas perekonnaliikmed olid tõepoolest mobiliseeritud
- millise sõjakomissariaadi poolt nad mobiliseeriti ja kus
- milline oli viimane kontakt (kirjateel) ja millises väeosas ta teenis.

1946. aasta augustikuus saadeti laiali kaks ringkirja, millest esimeses oli välja toodud, et kui perekond teab mitteametlikest allikatest oma surnud sõjaväes teeniva pereliikme kohta, peavad nad saama sõjakomissariaadist ametlikku surma teatise. Neid ei anta aga välja, kui puuduvad ametlikud andmed langenud sõduri kohta. Sellisel juhul oli perekonnal vaja esitada avaldus rahvakohtule. Kui rahvakohus tõestas, et tegemist on surmajuhtumiga, siis sai ta välja anda otsuse surnuks kuulutamise kohta. Selle otsuse sai esitada omakorda sõjakomissariaadile, kust väljastati viimaks surmatõend (surma teatis). Selle alusel sai taotleda täitevkomitees pensioni, mis omakorda esitatakse SPRHHOle.²⁰⁶ Teises ringkirjas oli öeldud, et kui endine sõjaväelane või partisan oli surnud viie aasta jooksul ning surma põhjuseks olid haavad, põrutused või vigastused ning nad surid lahingus või rindel (mis ei ole seotud sõjaväeteenistuse kohustustega, näiteks sõjavangis olemine, haigused, vigastused), siis saab taotleda hukkunud sõjaväelase perekond pensioni, kui neil on olemas ravila poolt surmajuhtumi tõestus ning see on kinnitatud arstlik-töö ekspertiisi komisjoni poolt.²⁰⁷

1946. aasta juuli alguses saadeti kõikide valdade esimeestele telefongramm, kus teatati, et NSV Liidu Põllumajandusliku Panga Kuressaare osakond on eraldanud sõjaväeliste perekondadele 24000 rubla toetusraha koduloomade soetuseks. Lehma ostuks anti laenu 3000, vasika puhul 1500 ning väiksemate loomade ostuks 1000 rubla. Laenu protsent oli 3,5% ning see pidi olema tasutud kolme aasta jooksul. Soovijate andmed pidid kohalikud aktivistid esitama 15. juuliks. Pihtla valla täitevkomitee aga vastas selle peale, et vallas ei leidunud perekondi, kes oleksid soovinud laenu võtta.²⁰⁸

Saare maakonna sõjakomissariaat saatis Pihtla valla täitevkomitee esimehele 1946. aasta detsembris teate, et seoses kodanikega, kellel ei ole teateid enda 1941. aastal Punaarmee

²⁰⁶ RA, SAMA.69.1.21, l. 55.

²⁰⁷ RA, SAMA.69.1.21, l. 56.

²⁰⁸ RA, SAMA.69.1.21, l. 51–52.

mobiliseeritud poegade või meeste kohta, peab täitevkomitee esitama sõjakomissariaati nende isikute nimekirjad 1. jaanuariks 1947. Hävituspataljoni liikmed nende hulka ei kuulunud, kuna nende otsimisega ei tegele Sõjakomissariaat. Kui pereliikmetel on andmeid surma kohta, siis peavad need olema kirjalikud ning rahvakohtu või notariaalse kinnitusega. Lisaks oli vaja ka surma aega, põhjust ning matmiskohta.²⁰⁹

Pihtla valla täitevkomiteele oli esitanud Pihtla külanõukogu aruande, kus oli välja toodud, mida vajasisid Punaarmee perekonnad kõige rohkem – jalanõusid ning riideid.²¹⁰ Valla täitevkomiteele olid määratud ka Ameerika esemeid, mis pidid minema lasterikastele peredele ja raskustes sõjaväelaste perekondadele. Erandlikult võis neid ka jagada puudustkannatavatele perekondadele ning lasterikastele mõrvatute perekondadele.²¹¹

1946. aasta jaanuaris täiendati 1945. aasta 17. aprilli ringkirja. Alates 1. jaanuarist 1946 olid vabastatud lasteaiamaksu maksmisest ainult rea-, seersantliku ja vanemliku koosseisu sõjaväelaste eelkooliealised lapsed.²¹²

1946. aasta veebruaris oli kohustuslikest müüginormidest täielikult vabastatud 23 sõjaväelist perekonda ning 50% ulatuses üheksa sõjaväelaste perekonda.²¹³ Märtsiks oli uusmaa saajaid Pihtla vallas 77, isamaasõja invaliide 14, ühele isamaasõja invaliidile oli antud laenu 5000 rubla ning ehitusmaterjali oli antud kokku 40 tihumeetrit kuuele isamaasõja invaliidile.²¹⁴ Pihtla valla täitevkomitee teatas SPRHHOle, et nad on sõjaväelaste perekondade abistamiseks ülestöötanud 40 tihumeetrit küttepuid, millest üks tihumeeter saadeti SPRHHOle. Lisaks korraldati sõjaväelaste perekondadele pidusid, millest on saadud puhasttulu 800 rubla, mis saadeti sõjaväelaste perekondade abistamise fondi Riigipangas Kuressaare osakonnas.²¹⁵

18. aprillil 1946. aastal saatis SPRHHO Pihtla valla sõjaväeliste perekondade abistamiskomisjoni esimehele info selle kohta, et SPRHHO poolt laiali saadetud postkaartide (1 rubla tükk) müügitulu

²⁰⁹ RA, SAMA.69.1.21, l. 63.

²¹⁰ RA, SAMA.69.1.22, l. 12.

²¹¹ RA, SAMA.69.1.22, l. 56.

²¹² RA, SAMA.69.1.22, l. 92.

²¹³ RA, SAMA.69.1.22, l. 50.

²¹⁴ RA, SAMA.69.1.22, l. 102.

²¹⁵ RA, SAMA.69.1.22, l. 104.

läheb Saaremaal elavate sõjaväelaste perekondade aitamiseks. Nad soovisid, et Pihtla valla abistamiskomisjon organiseeriks enda vallas postkaartide müüki.²¹⁶

1947. aastal kohustas Eesti NSV sotsiaalkindlustuse ministeerium oma ringkirjaga valdade täitevkomiteesid korraldada peoõhtuid sõjaväelaste perede toetuseks. Pihtla valla täitevkomitee delegeris selle ülesande rahvamajade juhatajatele. Peoõhtutest saadud tulu pidi minema Punaarmee invaliidide ja ka langenute perekondade aitamiseks. Pidudest saadud tulu tuli üle kanda Riigipanka. Peo pidamise tähtajaks oli 10. märts.²¹⁷

1947. aastal on samuti saadetud korraldus kõikidele valdade täitevkomitee esimeestele vaadata üle sotsiaalkindlustuse osakonna poolt saadud summade realiseerimine ning kanda laekunud summad sotsiaalkindlustuse osakonna arvele. Omakorda peoõhtute summad pidi ka kandma nende arvele, kuna need läksid Punaarmee invaliidide abistamiseks.²¹⁸

Sõjainvaliididele jagati vallas 1. mai puhul kingituspakke, nimekirja pakkide saajatest saatis Pihtla valla täitevkomitee sotsiaalosakonnale, mis asus Saare maakonna täitevkomitee juures.²¹⁹ Sotsiaalkindlustusosakond oli 1946. aasta aprillis teinud Pihtla valla TKle korralduseülesandeks korraldada korjandus nende pakkide jaoks ning tulust 20% pidi minema sotsiaalkindlustusosakonna käsutusse.²²⁰

1946. aastal laekusid valda korraldused varustada 45 sõjaväelaste perekonda tööstuskaupadega, kolme sõjaväelase perekonna korteris teha remont, aidata kartulivõtuga ning varustada küttepuudega. Lisaks tuli teenida pidude korraldamisega 800 rubla. Korraldused aga ei sobitunud igapäevaellu. Selgus, et polnud võimalik pidudega teenida sissetulekut, kuna sügistööd võtsid ära kogu aja. Tööstuskaupadega varustamine aga jäi ära põhjusel, et neid kaupu lihtsalt ei olnud.²²¹ Pihtla valla sõjaväelaste abistamiskomisjoni igakuised tööplaanid jäid enamasti täitmata.²²²

²¹⁶ RA, SAMA.69.1.22, l. 113.

²¹⁷ RA, SAMA.69.1.34, l. 8–9.

²¹⁸ RA, SAMA.69.1.35, l. 16.

²¹⁹ RA, SAMA.69.1.22, l. 115.

²²⁰ RA, SAMA.69.1.22, l. 120.

²²¹ RA, SAMA.69.1.22, l. 149, 151.

²²² RA, SAMA.69.1.22, l. 149, 151, 155, 157, 161, 162, 163.

1950. aastal oli eakatele, pensionäridele ning sõjaväelaste perekondadele 100% soodustus sundkindlustusest²²³ ning sellele kvalifitseerus 32 isikut.²²⁴

4.2. Lasterikkad pered ja vallasemad

Nõukogude võimu sotsiaalpoliitikas oli olulisel kohal lasterikaste emade toetamine. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi oli 8. juuli 1944. aastal vastu võtnud seadluse riikliku abi suurendamisest rasedatele naistele, lasterikastele ja vallasemadele. Alates kolmandast lapsest hakati maksma ühekordset sünnitoetust, mille määr ulatus 300 rublast (3 lapse puhul) kuni 5000 rublani (11 ja enama lapse puhul). Ühekordsele toetusele lisandus igakuine abiraha, mida maksti alates lapse 2. eluaastast kuni lapse 5-aastaseks saamiseni (80 kuni 300 rublani). Vallasemadele oli samuti ette nähtud igakuine toetus: 100 rubla (üks laps), 150 rubla (kaks last) ja 200 rubla (kolm või enam last). Lasterikkust tunnustati ka riiklike autasudega: 5–6 lapse emasid pärjati Emamedaliga ning alates 7. lapsest autasustati emasid Ema Au ordeniga. 1945. aastast kehtis ka Sangar-ema tiitel, mida võidi omistada vähemalt 10 last sünnitanud emale.²²⁵ 1945. aastal on Pihla vallas saanud mitu ema II järgu „Emamedali“ (5 last), kelle seas olid näiteks Juuli Lui, Ella Putk ja Alma Paiste.²²⁶ Lasterikastele emadele ja vallasemadele anti ka Saare maakonna Tk paljulapseliste ja vallasemade riikliku toetuse osakonnalt toetust valla täitevkomitee esitatud tõendite alusel.²²⁷ Vallale oli määratud erinevad tööstuskaubad, mida nad pidid jagama lasterikastele ja sõja järel kannatada saanud sõjaväelaste peredele. Nendeks esemeteks olid näiteks laste mütsid, toasussid, beebisussid, poiste ülikonnad, aluspüksid jms. esemed.²²⁸

1946. aasta oktoobris tehtud ülevaate järgi oli alates 1944. aastast alates autasustatud 42 lasterikast ema. Riikliku toetust, kokku 5400 rubla kuus, said 17 vallasema ja 15 lasterikast ema. Autasustatud ei olnud vallas viite lasterikast ema, kuna nad ei olnud saatnud enda elukoha kohta tõendeid.²²⁹

²²³ RA, SAMA.69.1.67, l. 59.

²²⁴ RA, SAMA.69.1.67, l. 63.

²²⁵ Lauri Leppik. Lasterikkad emad Nõukogude Eestis 1945–1990. EDK seminar 20.08.2019. <https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/%C3%9CTI/EDK/PDF%20failid/Lauri%20Toila.pdf> (vaadatud 21.05.2023).

²²⁶ RA, SAMA.69.1.9, l. 12–13.

²²⁷ RA, SAMA.69.1.9, l. 16.

²²⁸ RA, SAMA.69.1.12, l. 29.

²²⁹ RA, SAMA.69.1.18, l. 49.

4.3. Sõjategevuses saadud kahjud

1944. aastal moodustati Saare maakonna täitevkomitee korraldusel Pihkla vallas sõjakahjude hindamiskomisjon. Nende ülesandeks oli koguda kohalikelt kahjusaaaja kohta järgmisi andmeid: asukoht, aeg, võimaluse korral nimi ning aadress. Komisjoni liikmeteks olid Voldemar Puusepp, Mihail/Mihkel Koel ja Orest Tammväli.²³⁰ Samal aastal loodi Pihkla vallas veel eraldi komisjon sakslaste poolt tekitatud kahjude kindlakstegemiseks. Komisjoni tööpiirkonnaks olid 17 küla, mis omakorda jagati jaoskondade vahel ära (I, III, IV, V) ehk näiteks Pihkla valla III jaoskonna komisjon. Sinna koosseisu kuulusid:²³¹

- Esimees – Albert Mägi
- Sekretär – Aleksander Pöld
- Esimehe asetäitja – Voldemar Puusepp
- Liikmed – Mihkel/Mihail Koel, Orest Tammväli, Aleksander Allik ja Eduard Rahnik.

1944. aastal olid sõjakahjustusi saanute andmed järgmised:²³²

- Punaarmee poolt tehtud sõjakahjud – 82
- Saksa armee poolt tehtud sõjakahjud – 133
- Kõige rohkem kahjustusi said – Kõljala küla, Kangruselja küla, Mustla küla, Saue-Putla küla.

1945. aasta jaanuaris paigutati Sõrvest ja Pihkla vallast evakueeruvate perekonnad 68 Pihkla valla majapidamisse, nende hulgas Reo kogudus, Sandla mõis ja Kõljala Põllunduskool (ülejäanud 65 olid talumajapidamised).²³³ Samal aastal on saadetud Pihkla valla täitevkomiteele avaldus Saare maakonnas asuvast Torgu vallast, TÜRJU külast, Pagil Laasi poolt. Ta avaldas soovi oma abikaasaga evakueerida, kuna TÜRJU küla oli hävinenud ning lootis saada Pihkla vallas kas väikest maalappi

²³⁰ RA, SAMA.69.1.5, l. 31.

²³¹ RA, SAMA.69.1.5, l. 38.

²³² RA, SAMA.69.1.5, l. 4–5; 8–9, 28, 29, 52, 59.

²³³ RA, SAMA.69.1.13, l. 5.

koos elamiskõlbliku majaga või saada eluruumid käsitöö tegemise eest. Vastust Pagil Laasi palvele valla täitevkomitee dokumentides ei leidunud.²³⁴

1946. aasta oktoobris esitas Pihltla valla täitevkomitee Saare maakonna täitevkomiteele ülevaate Saksa armee poolt mõrvatute (19 inimest), vanglas või koonduslaagris olnute (37 inimest), küüditatute (4 inimest) ning mobiliseeritute kohta (137 inimest). Ühtlasi selgub dokumendist, et 1940. aastal oli vallas olnud 3240 elanikku, kellest viimase elanike loenduse järgi oli alles 3028.²³⁵

1948. aastal on valla täitevkomitee saanud avaldused Pihltla valla elanikelt või teiste Saaremaa piirkondade kodanikelt, eeldatavasti maareformi tulemusena, kus paluti näiteks talu või reservmaad (heinamaa, karjamaa) saada. Mõningatel need avaldused rahuldati, kuid oli ka neid, kes ei saanud enda soovitud maad või talu. Näiteks Loviise Kallas, kes elas Kuressaares, soovis saada Iipla külas asuvat Rehe talu. Tema soov jäeti rahuldamata, kuna ta oli endise omaniku sugulane ning too aitas sakslasi. Selle tulemusena olevat tekkinud, valla täitevkomitee sõnul, fiktiivne majapidamine.²³⁶

4.4. Maksud ja normid

Kehvemini toimetulijaid abistati ka maksudest ning müüginormidest vabastamisega. Maksudest vabastamine sõltus töökätest perekonnas ning perekonna majanduslikust olukorrakst. Näiteks 1944. aastal sai Liisa Tõru maksuvabastust 50% ulatuses, kuna ta oli kaotanud pool töövõimest, lesk ning elas nelja alaealise lapsega. Arteemi Kivi vabastati 25% ulatuses, kuna ta oli ühe käega invaliid. See-eest Linda Vipre vabastati maksudest 80% ulatuses, kuna tal oli neli alaealist last, majapidamine oli äärmuslikult halvas seisus ning mees teenis Punaarmees. Juuli Maripuu sai 40% maksudest vabastuse, kuna tema kolm poega teenisid Punaarmees ning elas kahekesi teise vana inimesega.²³⁷

Põllumajandusmakse pidid maksma need, kellel oli mitu hektarit maad ning põllumajandusest saadud tulu suur. Erandiks oli olukord, kus perekonnal ei olnud maad või polnud nii palju, et oleks

²³⁴ RA, SAMA.69.1.13, l. 4.

²³⁵ RA, SAMA.69.1.23, l. 5.

²³⁶ RA, SAMA.69.1.42, l. 3.

²³⁷ RA, SAMA.69.1.9, l. 3.

kokku saanud hektarit, ei võetud temalt maksu. Vastavate otsuste tegemiseks oli aga vaja avaldusi ja tõendeid.²³⁸ 1945. aastal määrati järgmise aasta jaanuarini kehtiv sõjamaks Eesti NSV-s.²³⁹

Müüginormidest olid 1946. aastal Pihtla vallas vabastatud 100% 22 punaarmeeelaste perekonda, 137 eakate perekonda ning 50% 10 punaarmeeelaste perekonda. Seevastu 624 perekonda ei kvalifitseerunud müüginormidest vabastuseks.²⁴⁰ 1948. aastal on arutatud ka kohustuslikest müüginormidest vabastamist. Näiteks Liisa Koppel, kes elas Sagariste külas, vabastati müüginormidest, kuna ta ise oli 56-aastane, alaealiste lastega ja töajalist inimest ei olnud. Eduard Sepp, kes elas Vanamõisa külas, vabastati täielikult piimanormidest põhjusel, et ta ei omanud enda majapidamist.

Samaaegselt leidis vastuväiteid nende kohta, kes olid juba mingil määral normidest vabastatud. Näiteks Juhan Kirs, kes elas Kuusiku külas, oli vabastatud kõikidest normidest peale piimanormi, kuid andmed näitasid, et ta oli täiesti töövõimeline ning Kirsil oli jõukas majapidamine.²⁴¹

1947. aastal olid valla abimaksuinspektori aruandes öeldud, et lastetusmaksust oli vabastatud 102 inimest, (maksma pidi 549) ning saadavaks summaks pidi olema 42 800 rubla. Esimeses kvartalis olid maksude plaanid järgmised: lastetusmaks 11 500 rubla, põllumajandusmaks 1400 rubla, tulumaks 6000 rubla, hoonetemaks 500 rubla ja maarendimaks 150 rubla. Eelnevast aastast oldi lastetusmaksu võlgu 211 rubla ning põllumajandusmaksu 1391, 69 rubla.²⁴²

4.5. Kultuur ja haridus

1944 katkes raamatukogude töö seoses sõja jõudmisega Saaremaale. Järgneval aastal teatas Pihtla vald maakonna haridusosakonnale, et kuigi Vätta raamatukogu oli saanud sõjakahjusid, siis Pihtla ning Kaali raamatukogud said koheselt tööd alustada. Järgnevatel aastatel lisandusid nende hulka Sandla ja Tõlluste raamatukogu.²⁴³ Pihtla vallas asus valla täitevkomitee aastatel neli rahvamaja: Kaali, Vätta, Pihtla ja Tõlluste rahvamajad.²⁴⁴ 1946. aasta üleliidulise Raudteelaste päeva (04.08)

²³⁸ RA, SAMA.69.1.35, l. 3, 10.

²³⁹ M. Laur jt. Eesti ajalugu: kronoloogia, lk. 335.

²⁴⁰ RA, SAMA.69.1.18, l. 11.

²⁴¹ RA, SAMA.69.1.42, l. 5–6.

²⁴² RA, SAMA.69.1.30, l 15.

²⁴³ A. Trei. Pildikesi Püha kihelkonnast, lk. 77–78.

²⁴⁴ Pihtlas. – Saarte Hääl, nr.150, 17.12.1949; Pihtla valla raamatukogud on elanikkonna teenistuses. – Saarte Hääl, nr. 61, 31.05.1947.

tähistamise eest vallas, vastutas Pihtla valla täitevkomitee. Omakorda delegeriti ülesanded külanõukogude esimehele ning Pihtla Keskrahvamaja juhatajale. Pidustused peeti nii külades kui ka eelnevalt mainitud rahvamajas.²⁴⁵

Vätta Rahvamaja juhatajat kritiseeriti 1948. aastal ebasobiva töö eest. Nimelt olevat rahvamaja sisustus olnud kehv, agitatsiooni ei olnud ning sotsialistlike tähtpäevade tähistamine ei olnud kordagi päevakorras. Selle lisaks oli Vätta Rahvamajas tegelenud näitering esinenud vaid etendusega „Esimesed päevad“, mis oli keelatud. Kui selle kohta rahvamaja juhatajat hariti, lubas ta etendust esitada kaks korda. Karistuseks sai juhataja hoiatuse, korralduse esitada 1949. aasta jaanuaris vigade aruande ning saatma iga kuu rahvamaja tööplaanid.²⁴⁶

Pihtla vallas oli 1946. aastaks viis kooli: Ipla kool, Vätta kool, Püha kool, Tõlluste kool ja Kaali kool.²⁴⁷ 1945. aastal jätkas tööd Kõljala Põllunduskool, mis oli eri nimede all töös olnud alates 1921. aastast. Nõukogude võimu algusaastatel sai seal põllumajandusliku hariduse ning 1949. aastal muutus õpe üheaastaseks.²⁴⁸ Koolikohustus määrati (1946. aastal) lastevanematele hooldajatele, kelle lapsed ei täitnud koolikohustust. Iga mõjuva põhjuseta puudunud päeva eest oli trahvisummaks 5 rubla ning selles süüdi olevate õpilaste nimekirjad olid koolide direktorid kohustatud valla täitevkomiteele teatavaks tegema.²⁴⁹ 1946. aastal esitati koolijuhtide poolt ettepanekud maa-alade eraldamiseks kooli spordiväljakute jaoks, kuigi Saaremaa täitevkomitee oli leidnud, et Pihtla valla koolidel olid juba spordiväljakud – need ei vastanud suuruse nõuetele.²⁵⁰

Õppeaasta ettevalmistuseks pidid koolides toimuma vajalikud remondid, küttepuude ja õpikute varumine.²⁵¹ Koolide küttepuude koguse ning varustamise vajaduse kohta esitati koolide poolt Pihtla valla täitevkomiteele aruanded. Kui polnud võimalik kuidagimoodi külanõukogu või valla TK poolt kooli küttepuudega varustada, pidid seda tegema õpilaste lastevanemad.²⁵² 1948. aastal

²⁴⁵ RA, SAMA.69.1.18, l. 32.

²⁴⁶ RA, SAMA.69.1.42, l. 59–60.

²⁴⁷ RA, SAMA.69.1.18, l. 44.

²⁴⁸ A. Trei. Pildikesi Püha kihelkonnast, lk. 444–445.

²⁴⁹ RA, SAMA.69.1.18, l. 79.

²⁵⁰ RA, SAMA.69.1.18, l. 44.

²⁵¹ Kuidas on Saaremaa koolid ette valmistatud algavaks õppeaastaks. – Saarte Hääl, nr. 95, 26.08.1947.

²⁵² RA, SAMA.69.1.18, l. 49.

määrati üks valla täitevkomitee liikme iga kooli juurde, kelle kohustuseks oli vastutada kooliremondi ning küttepuude varustamise eest – koolitöö sujuvamaks kulgemiseks.²⁵³

Haridusosakond soovis näiteks Pihla vallas olevate koolide kohta saada infot, kui palju vajavad koolid erinevaid materjale (nt naelad, vineeri, traati, ukse käeraudu jne), samal ajal välistades olemasolevaid materjale ning neid, mida on koolil endal võimalik kusagilt muretseda.²⁵⁴

1947. aasta märtsiks olid koolikohustusetaitmise poolest parimad Tõlluste, Ilpla ning Pihla koolid (100%), teistes kahes oli täitmisprotsent 98%. Remondiraha oli vaja 1000-2000 (Vätta, Kaali, Püha) ning 4450-500 rubla (Tõlluste ja Ilpla). Koolid vajasisid õppeaasta lõpuks küttepuid. Valla täitevkomitee mõistis, et Saaremaa Plaanikomisjon oli määranud valla raielangilt saadavateks puudekogusteks 250m², millest ei piisanud kõikidele koolidele. Seetõttu pidid direktorid lapsevanematele andma edasi käsu tuua kodust küttepuid, kes seda veel teinud polnud. Lisaks pidi täitevkomitee pöörduma Saaremaa Plaanikomisjoni poole, kes pidi määrama suurema hulga raielangi saamist riigimetsast koolide kütmiseks. Koolide remondi algus pidi jääma peale koolitöö lõppu ja olema lõpetatud augusti keskpaigaks.²⁵⁵

²⁵³ RA, SAMA.69.1.42, l. 21.

²⁵⁴ RA, SAMA.69.1.22, l. 141.

²⁵⁵ RA, SAMA.69.1.30, l. 14.

5. KOKKUVÕTE

Saare maakonna täitevkomitee loodi taas 1944. aastal ning tema alla kuulus omakorda Pihtla valla täitevkomitee. Nende tegutsemisperioodiks oli ligi kuus aastat, mis lõppes 1950. aasta haldureformiga. Valla täitevkomitee eesmärgiks oli vallakodanike poliitilise, majandusliku, kultuurilise ja sotsiaalse elu juhtimine ning korraldamine. Selle tähtsa ülesande täitmise eest vastutasid aastate jooksul neli Pihtla valla täitevkomitee esimeest: Aleksander Nigul, Johannes P里斯e, Albert Pihel ja Jüri Tammistu. Esimeeste kõrval moodustasid valla täitevvõimu ametnikkonna täitevkomitee esimehe asetäitja, sekretär jmt. ametnikud.

Pihtla vallas asus kolm külanõukogu (Kaali, Pihtla, Tõlluste), kes täitevkomitee alluvuses aitasid vallas nõukogulike ümberkorraldusi läbi viia ja elanike igapäevaelu korraldada. Lisaks olid valla täitevkomiteele abiks külaolinikud.

Olulisel kohal täitevkomitee tegevuses olid maareform, kollektiviseerimine, põllumajanduse ning kalapüügi korraldamine. 1949. aastaks oli kollektiviseerimise tagajärjel Pihtla vallas loodud 20 kolhoosi, mis mängisid tähtsat rolli nii majanduslikult kui ka ühiskondlike olude kujundamisel. Jõukamad talunikud tembeldati kulakuteks, mille tulemusena nende varad riigistati. Maareform ja kollektiviseerimine likvideerisid iseseisvusaegse talumajapidamisele tugineva ning toimiva põllumajanduse. Valla majanduselus etendas tähtsat rolli kalapüük.

Täitevkomitee toimimise igapäevapraktikat iseloomustas näilik nõukogulik plaanimajandus ning selle liialdatud täitmise, mille rõhutamiseks korraldati vallas sotsialistlike võistlusi. Tulemuseks pidi olema parem saak ning seeläbi ka kõrgem plaanitäitmisprotsent. Esines ka olukordi, kus nõuti suuremat saagikogust kui talupidajatel ja kaluritel oli võimalik anda.

Täitevkomiteel aitasid valla elu juhtida alalised komisjonid, mis loodi erinevate valdkondade (alates põllumajandusest kuni sotsiaalvaldkonnani välja) korraldamiseks. Alaliste komisjonide tegevuse tulemuslikkus oli valdkonniti erinev ning enamike puhul jäi see tagasihoidlikuks.

Sotsiaalhoolekanne oli täitevkomitee toimimise praktika alusel vähemalt vormiliselt Pihtla vallas korralik. 1944. aastal loodi sõjaväeliste perekondade eest hoolitsemiseks eraldi komisjon, mille abil koguti peredele raha, jagati vajalikke tarbeesemeid, aidati põllutöödega jne. Lisaks uuriti ka sõjakahjude ulatusi.

Nõukogude võimu jaoks olid tähtsal kohal ka lasterikkad emad, kelle tunnustamiseks anti välja riiklike autasusid. Anti välja ka sünnitoetusi ja abirahasid. Hariduses olid tähtsal kohal koolide korrasolek, koolikohustuse täitmine ning õpilaste õppematerjalidega varustamine.

Soovin bakalaureusetöoga panustada Pihla piirkonna ajaloo uurimisse käsitledes nõukogude võimu toimimist Pihla valla täitevkomitee tegevuse näitel.

6. KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

Arhiivimaterjalid

Rahvusarhiiv (RA)

SAMA.69 – Pihhla Valla TSN Täitevkomitee

SAMA.69.1.1 Täitevkomitee koosolekute protokollid.

SAMA.69.1.4 Kirjavahetus sõjaväelaste perekondade hoolitsemise alal.

SAMA.69.1.5 Kirjavahetus sõjakahjude ja sõjaroimade arvestamise alal.

SAMA.69.1.6 Statistilised aastaaruanded.

SAMA.69.1.7 Statistilised aastaaruanded.

SAMA.69.1.9 Täitevkomitee koosolekute protokollid.

SAMA.69.1.13 Kirjavahetus sõjakahjude ja roimade arvestamise alal.

SAMA.69.1.18 Täitevkomitee koosolekute protokollid.

SAMA.69.1.21 Kirjavahetus sõjaväelaste perekondade eest hoolitsemise alal.

SAMA.69.1.22 Kirjavahetus sõjaväelaste perekondade eest hoolitsemise alal.

SAMA.69.1.23 Kirjavahetus sõjakahjude ja sõjaroimade arvestamise alal.

SAMA.69.1.26 Statistilised aastaaruanded.

SAMA.69.1.30 Täitevkomitee koosolekute protokollid.

SAMA.69.1.34 Kirjavahetus sõjaväelaste perekondade eest hoolitsemise alal.

SAMA.69.1.35 Kirjavahetus sõjaväelaste perekondade eest hoolitsemise alal.

SAMA.69.1.42 Täitevkomitee koosolekute protokollid.

SAMA.69.1.43 Täitevkomitee ringkirjalised korraldused.

SAMA.69.1.49 Statistilised aastaaruanded.

SAMA.69.1.51 Täitevkomitee koosolekute protokollid.

SAMA.69.1.63 1949. a. statistilised aastaaruanded.

SAMA.69.1.67 Täitevkomitee koosolekute protokollid.

SAMA.69.1.70 1950. a. statistilised aastaaruanded.

Perioodika

Antisanitaarne olukord Pihtla vallas. – Saarte Hääl, nr. 118, 18.10.1947.

EK(b)P Pihtla vallakomitee tugevdab sotsialistlikku sektorit külas. – Saarte Hääl, nr. 21, 17.02.1948.

Külvitööde eesrindlasi. – Saarte Hääl, nr. 57, 12. 05.1949.

Kuidas on Saaremaa koolid ette valmistatud algavaks õppeaastaks. – Saarte Hääl, nr. 95, 26.08.1947.

Pihtlas. – Saarte Hääl, nr.150, 17.12.1949.

Pihtla valla elust. – Saarte Hääl, nr. 8, 19.01.1945.

Pihtla valla raamatukogud on elanikkonna teenistuses. – Saarte Hääl, nr. 61, 31.05.1947.

Sotsialistliku võistluse lippu ei tohi langetada. – Saarte Hääl, nr. 114, 22.09.1949.

Sõjaväelaste perekondade hooldamine sotsiaalkindlustuse osakonna alla. – Saarte Hääl, nr. 77, 2.10.1946.

Toimus Punaarmeeelaste perekondade abistamiskomisjonide esimeeste nõupidamine. – Saarte Hääl, nr. 29, 17.04.1946.

Internetiallikad

Valdade kaart:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eesti_valdade_k kaart, 1939_reform_%E2%80%93_saa_remaa.jpg (Vaadatud 20.05.2023).

Haldusreform 2017: <https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2018/07/haldusreform-2017.pdf> (vaadatud 21.05.2023).

Leppik, Lauri. Lasterikkad emad Nõukogude Eestis 1945–1990. EDK seminar 20.08.2019. <https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/%C3%9CTI/EDK/PDF%20failid/Lauri%20Toila.pdf> (vaadatud 21.05.2023).

Kirjandus

Eesti NSV põllumajandussüsteemi organisatsioon ja struktuur aastail 1940–1960. Ajalooteatmik. 4. osa. Eesti NSV kolhoosid. 1. vihik. Tallinn: Eesti NSV Riiklik Keskarhiiv, 1985.

Eesti NSV põllumajandussüsteemi organisatsioon ja struktuur aastail 1940–1960. Ajalooteatmik. 4. osa. Eesti NSV kolhoosid. 2. vihik. Tallinn: Eesti NSV Riiklik Keskarhiiv, 1985.

Ilus, Ants; Kasepalu, Alfred; Pank, Maret; Rauniste, Vilma. Põllumajandus. – Saaremaa 2. Ajalugu, majandus, kultuur. Tallinn: Koolibri, 2007, lk. 459–525.

Kuusk, Silja. Aegu ammuseid Vätta poolsaarel. Kuressaare: S. Kuusk, 2020.

Laur, Mati; Liim, Allan; Mäesalu, Ain; Pajur, Ago; Rosenberg, Tiit; Tannberg, Tõnu; Vahter, Tauno; Vahtre, Sulev. Eesti ajalugu: kronoloogia. Tallinn: Tänapäev, 2015.

Luts, Arved; Kesküla, Kalle. Kalandus. – Saaremaa 2. Ajalugu, majandus, kultuur. Tallinn: Koolibri, 2007, lk. 556–592.

Paavle, Indrek. Eesti NSV administratiivne sovetiseerimine kohalikul tasandil aastatel 1944–1953. – Indrek Paavle. Võimu meelevaldas. Valitud artiklid. Tartu: Rahvusarhiiv, lk. 69–102.

Paavle, Indrek. Kohaliku halduse sovetiseerimine Eestis 1940–1950. Tartu: Tartu likooli Kirjastu, 2009.

Ritsoson, Helena. Põdrala valla institutsioonid 1944–1950. Lõputöö. Viljandi: Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia, Info- ja dokumendihaldus, 2009.

Rosenberg, Tiit. Eesti põllumajanduse 100 aastat. Tallinn: Post Factum, 2019.

Saar, Ilvar; Tombak, Margit. Saaremaa teise Nõukogude okupatsiooni ajal 1944–1991. – Saaremaa 2. Ajalugu, majandus, kultuur. Tallinn: Koolibri, 2007, lk. 345–388.

Sõjaväelaste perekondade riikliku hooldamise käsiraamat. Tallinn: Pedagoogiline Kirjandus, 1944.

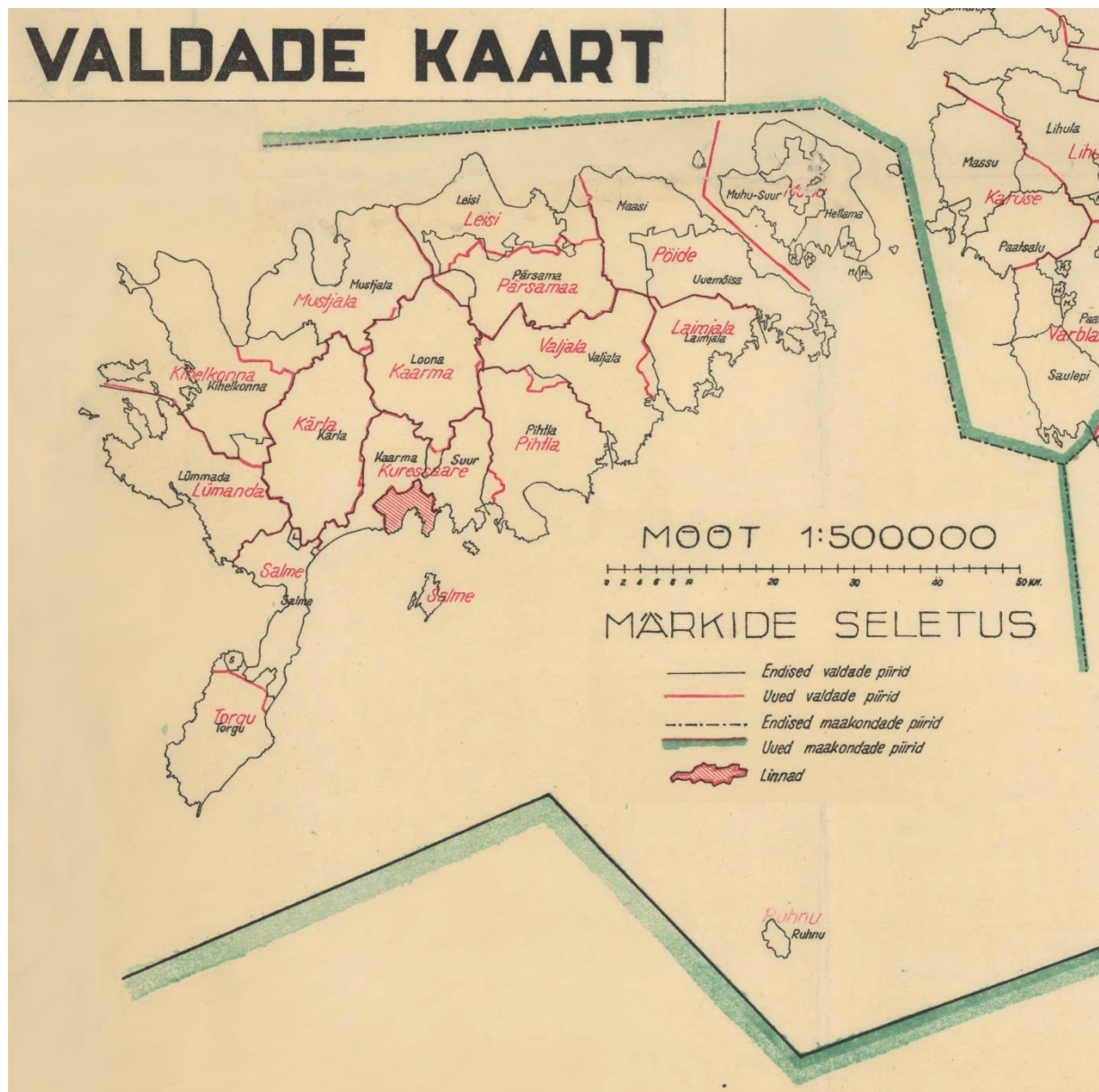
Tannberg, Tõnu. Hiliststalinistlik Eesti NSV. – Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Peatoimetaja Sulev Vahtre. Tartu, 2005, lk. 271–287.

Tannberg, Tõnu. Nõukogude Eesti valitsemine. – Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Peatoimetaja Sulev Vahtre. Tartu: Ilmamaa, 2005, lk. 250–270.

Trei, Anne. Pildikesi Püha kihelkonnast. Kuressaare: OÜ Saare Matkad, 2012.

Uuet, Liivi. Eesti NSV haldusjaotus 20. sajandil. Teatmik. Tallinn: Eesti Omavalitsusliitude Ühendus, Riigiarhiiv, 2002.

LISA 1. Saaremaa haldusjaotus 1939. aastal.²⁵⁶

²⁵⁶ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eesti_valdade_kaart,_1939_reform_%E2%80%93_saaremaa.jpg (vaadatud 20.05.2023)

7. SUMMARY

The early years of the Soviet power based on the example of the activities of the Executive Committee of Pihlta municipality in the years 1944–1950

The aim of this thesis is to give an overview of the Executive Committee of Pihlta Municipality in the years of 1944–1950 and of their contributions to the society. The choice was made due to the lack of emphasis of the red government at the local level in historical research.

The Executive Committee of Saare County was formed again in 1944 with the Executive Committee of Pihlta Municipality working under it. The main task of the Executive Committee of the Municipality was to oversee the political, economical, cultural and social structures in Pihlta Municipality. It was led by four chairmen during the administration of the Executive Committee of Pihlta Municipality: Aleksander Nigul, Johannes P里斯ke, Albert Pihel, Jüri Tammistu. The Executive Committee of the Municipality was assisted by the three village councils (Tölluste, Pihlta and Kaali) to have a better grip on the inner workings of the Municipal.

In 1949, in the aftermath of the collectivization, Pihlta Municipality had 20 collective farms (*kolkhoz*), which played an important role in economical and social settings for the next several decades. The Soviet economy vastly consisted of plans for fishing, agriculture, education etc. There were many instances, where the planned demand was larger than the actual harvest, which caused trouble for the collective farmers – some were warned, punished or even prosecuted.

Social welfare in Pihlta Municipality 1944–1950 mainly consisted of taking care of military families, veterans, elders, mothers and war-affected households. The commission intended for social welfare, was delegated to investigate and discover the municipality citizens' problems and their resolutions. They were given financial aid, firewood, clothing etc. Mothers were given awards according to the number of their children: Mother's medal (five to six children) and the Mother's honor order (seven children). From the year 1945, title of Sangar-Mother was given to a woman with at least ten children. In 1944-1946 the Executive Committee of Pihlta Municipality oversaw war damages and how they had affected the households in the area.

In Pihlta Municipality, there were five schools and four community houses, the latter was in charge of the festivities in the area.

Proper education was important, for which schools needed to be in good condition, have enough firewood, own sufficient amount of textbooks and have students take the school duty seriously. Any inactions were not tolerated.

Mina, Agnes Kesküla,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Nõukogu võimu algusaastad Pihtlas valla täitevkomitee tegevuse näitel aastatel 1944–1950“, mille juhendaja on prof Tõnu Tannberg, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Agnes Kesküla

22.05.2023